

OPEN MONUMENTEN DAGEN

ERFGOED EN ARCHITECTUUR

ZATERDAG 13 EN ZONDAG 14 SEPTEMBER 2025

HORLEM

VOORWOORD

Op 13 en 14 september zijn de 39ste editie van de Open Monumentendagen, met dit keer het veel omvattende thema Erfgoed en Architectuur - Gebouw(d) om te blijven.

Dit thema past heel goed bij een historische stad als Haarlem, want heel veel van de panden die door de eeuwen heen gebouwd zijn in onze stad, zijn er nog steeds. De rijke geschiedenis van Haarlem is terug te zien in de verschillende architectuurstijlen. Van de Gotiek tot Post 65, het is allemaal terug te vinden in onze prachtige stad. En we werken er hard aan om deze gebouwde geschiedenis te behouden en klaar te maken voor de toekomst! Denk bijvoorbeeld aan de regeling Winkelpuien die het behoud, of het terugbrengen, van oorspronkelijke winkelpuien stimuleert. Het resultaat wordt inmiddels zichtbaar in het centrum. De winkelpuienwandeling is daarom een echte aanrader.

In dit boekje is nog veel meer te vinden. Je kunt bijvoorbeeld lezen over de symboliek die in gevels te vinden is, over de vergeten architect P.F. de Bordes en over hoe we ervoor zorgen dat onze monumenten ook toekomst krijgen; gebouwd om te blijven. Naast de themateksten kun je in dit boekje informatie vinden over de openstellingen en activiteiten die in dit weekend plaatsvinden en de diverse wandelroutes, speurtochten en rondleidingen.

Ook dit jaar is er dus weer genoeg te ontdekken in Haarlem tijdens de Open Monumentendagen. Veel plezier!

FLOOR RODUNER
wethouder Monumenten

WELKOM IN HAARLEM

De vijfde monumentenstad
van Nederland!

ERFGOED EN ARCHITECTUUR - GEBOUW(D) OM TE BLIJVEN

In dit programmaboekje vind je alle monumenten die op 13 en 14 september de deuren openen. Wij nodigen je van harte uit om de monumenten te bezoeken en de architectuur, zowel van binnen als van buiten, te bewonderen en je te laten verrassen door wat ze je kunnen vertellen. De architectuur van de monumenten vertelt namelijk ongezien veel over de geschiedenis aan de hand van de stijl of de symboliek die erin verborgen zit.

Want hoewel architectuur een algemeen begrip is, omvat het begrip meer dan dat we ons wellicht realiseren. Het woord architectuur komt van het Griekse woord *Arkhitekton*, wat letterlijk 'de meester van de bouw' betekent. Het verwijst naast het fysieke aspect van het bouwen ook naar de kunst en wetenschappen die erbij komen kijken. Het begrip omvat dus naast de functionele en technische aspecten van het bouwen, zoals structuren, materialen en constructietechnieken ook de esthetische, symbolische en culturele dimensies van het ontwerp.

Al met al een veelomvattend begrip dus en daarmee ook een mooi thema voor de open monumentendagen van dit jaar. Want Haarlem heeft door de eeuwen heen een rijke collectie van verschillende architectuurstijlen opgedaan ieder met zijn eigen verhaal. Denk bijvoorbeeld aan het Teylers Museum waarbij de nieuwe kennis binnen de wetenschap een belangrijke factor heeft gespeeld bij de bouw van het museum: de Vleeshal waarvan de gevel rijkelijk gedecoreerd is met verwijzingen naar de oorspronkelijke functie van het gebouw: of wooncomplexen Sandenburg, Prattenburg en Engelenburg - drie van de vele Post 65 gebouwen die Schalkwijk rijk is, een architectuurstijl die destijds een nieuw tijdperk aankondigden en waar op dit moment veel aandacht voor is.

OPENINGSTIJDEN

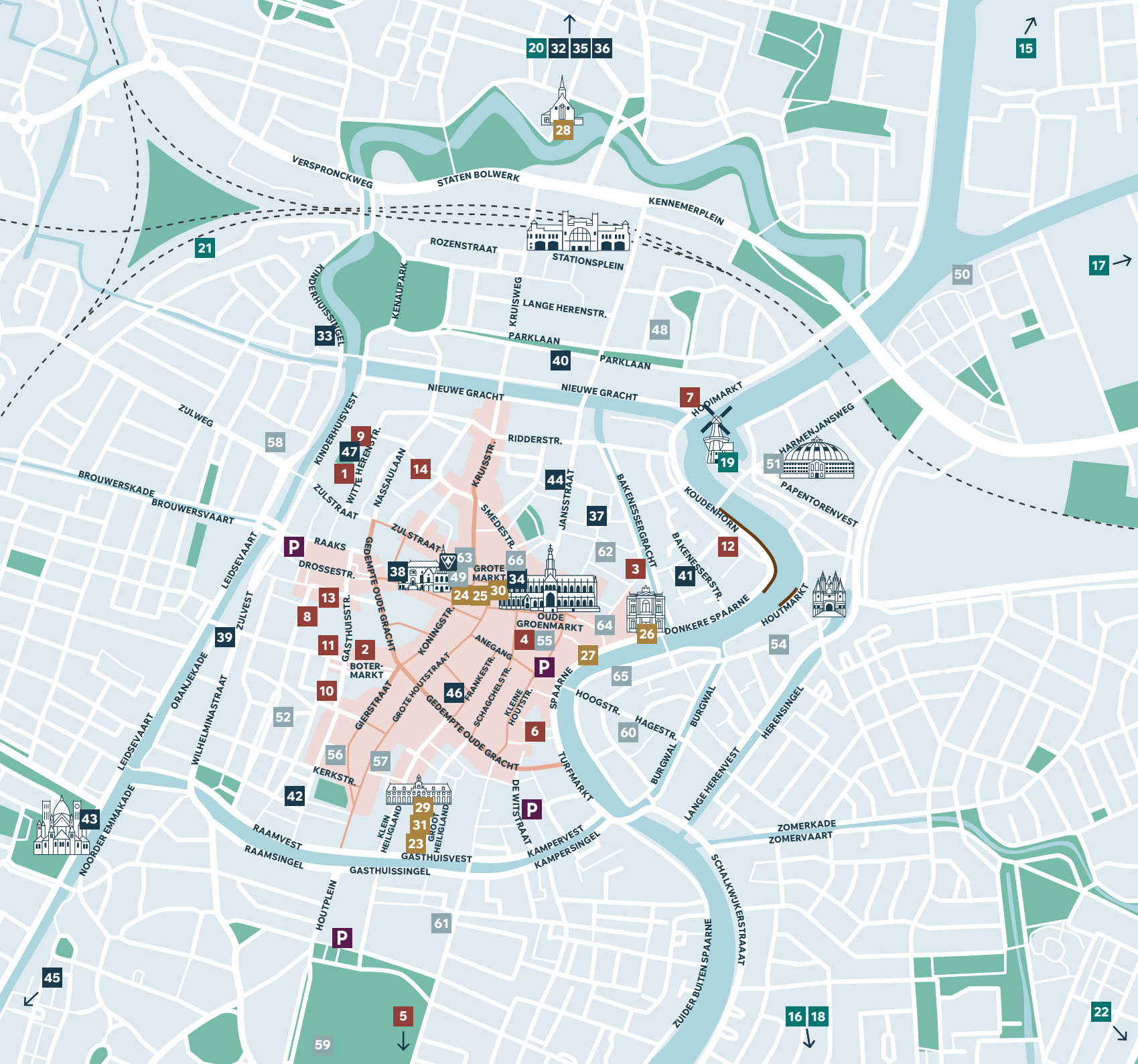
MONUMENTEN

In dit boekje staat het overzicht van alle geopende monumenten in Haarlem. De nummers komen overeen met de nummers op de plattegrond op de volgende pagina. Verdere informatie kun je tijdens de Open Monumentendagen verkrijgen bij VVV Haarlem (Grote Markt 2).

Hofjes	Zaterdag	Zondag	Pagina
1 Frans Loenenhofje	10:00 - 18:00	10:00 - 18:00	14
2 Bruiningshofje	10:00 - 17:00	10:00 - 17:00	14
3 Hofje van Bakenes	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	15
4 Hofje In den Groenen Tuin	12:00 - 17:00	Gesloten	16
5 Hofje Willem van Heijthuisen	10:00 - 16:00	Gesloten	16
6 Gravinnehof	10:00 - 18:00	Gesloten	17
7 Hofje van Noblet	10:00 - 17:00	Gesloten	17
8 Wijnbergshofje	11:00 - 16:00	Gesloten	18
9 Luthers hofje	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	18
10 Brouwershofje	10:00 - 17:00	Gesloten	19
11 Hofje van Loo	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	19
12 Teylers Hofje	10:00 - 15:00	Gesloten	20
13 Zuiderhofje	10:00 - 16:30	11:00 - 16:30	21
14 Remonstrants hofje	Gesloten	11:00 - 17:00	21
Industriële / bedrijfsmonumenten			
15 Boezemgemaal Spaarndam	10:00 - 17:00	Gesloten	24
16 Molen de Hommel	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	25
17 Molen de Veer	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	25
18 Paltrokmolen de Eenhoorn	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	26
19 Molen de Adriaan	11:00 - 16:00	11:00 - 16:00	26
20 Molen van de Schoterveenpolder	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	27
21 Seinwezen	10:00 - 16:00	Gesloten	28
22 Vijfhuizer molen	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	29
Musea			
23 Frans Hals museum	11:00 - 17:00	11:00 - 17:00	30
24 Frans Hals museum hal	11:00 - 17:00	11:00 - 17:00	31
25 Archeologisch museum (vleeshal)	11:00 - 17:00	11:00 - 17:00	31
26 Teylers museum	10:00 - 17:00	10:00 - 17:00	32
27 De Waag	13:00 - 17:00	13:00 - 17:00	32
28 Museum van de Geest Haarlem	11:00 - 17:00	11:00 - 17:00	33
29 ABC Architectuurcentrum	12:00 - 17:00	13:00 - 17:00	34
30 De Vishal	11:00 - 17:00	14:00 - 17:00	34

	Zaterdag	Zondag	Pagina
31 Verwey Museum Haarlem	11:00 - 17:00	12:00 - 17:00	35
Kerken en begraafplaatsen			
32 Kapel en RK Begraafplaats St. Barbara	10:00 - 16:00	11:00 - 16:00	38
33 Oud-Katholieke kerk HH. Anna en Maria	10:30 - 16:00	Gesloten	38
34 Grote of St.-Bavokerk	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	39
35 Begraafplaats Kleverlaan	Gesloten	10:00 - 16:00	40
36 R.K.H. Adelbertuskerk	10:00 - 17:00	Gesloten	40
37 Waalse kerk	12:00 - 17:00	12:00 - 17:00	41
38 Kerk van de Hersteld Apostolische Zendinggem.	10:00 - 17:00	Gesloten	42
39 Remonstrantse Kerk	13:30 - 17:00	Gesloten	42
40 Evangelische Broedergemeente	12:00 - 17:00	Gesloten	43
41 Bakenesserkerk	10:00 - 17:00	10:00 - 17:00	44
42 Nieuwe Kerk	11:00 - 17:00	12:00 - 17:00	44
43 Koepelkathedraal Haarlem	13:00 - 17:00	13:00 - 17:00	45
44 Janskerk (Noord-Hollands Archief)	11:00 - 16:00	12:00 - 16:00	45
45 Pelgrimkerk	10:00 - 17:00	Gesloten	46
46 Verenigde Doopsgezinde Kerk Gem. Haarlem	10:00 - 16:00	Gesloten	46
47 Lutherse kerk	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	47
Andere monumenten			
48 Logegebouw vrijmetselarij Haarlem	11:00 - 17:00	12:00 - 17:00	52
49 Anno Haarlem	11:00 - 16:00	11:00 - 16:00	52
50 Droste Cacao	12:00 - 17:00	12:00 - 17:00	53
51 De Koepel	10:00 - 17:00	10:00 - 17:00	54
52 Wolstraat 4	12:00 - 15:00	Gesloten	55
53 Openluchtwembad de Houtvaart	Gesloten	11:00 - 17:00	55
54 Kenaushome & Galerie SPW59	12:00 - 17:00	12:00 - 17:00	56
55 Broedkantoor van Pastoor Blommert	10:00 - 16:00	Gesloten	56
56 Sociëteit Koinonia	12:00 - 17:00	12:00 - 17:00	57
57 Sociëteit Trou Moet Blycken	09:00 - 15:00	Gesloten	58
58 Sociëteit Vereniging	12:00 - 17:00	13:00 - 17:00	58
59 Paviljoen Welgelegen	11:00 - 17:00	12:00 - 17:00	59
60 Rosenstock Huessy Huis	13:00 - 18:00	13:00 - 18:00	59
61 Hart Voormalig weeshuis voor Doopsgezinden	09:00 - 17:00	Gesloten	60
62 Kantoor van Levensverzekeringsmaatschappij 'De Onderlinge van 1719'	10:30 - 17:00	Gesloten	60
63 Stadhuis	10:00 - 17:00	12:00 - 17:00	61
64 Antiquariaat de Vries & de Vries	11:00 - 17:00	11:00 - 17:00	62
65 Hodshon Huis	11:00 - 17:00	11:00 - 17:00	62
66 Hoofdwacht	10:00 - 17:00	11:00 - 17:00	63
VVV Haarlem	10:00 - 17:00	11:00 - 16:00	63

LEGENDA

ALGEMEEN

- = water
- = groen / natuur
- P = parkeerplaats
- V = VVV Haarlem en informatiepunt Open Monumentendagen

MONUMENTEN

- = hofjes
- = industriële / bedrijfsmonumenten
- = musea
- = kerken en begraafplaatsen
- = andere monumenten

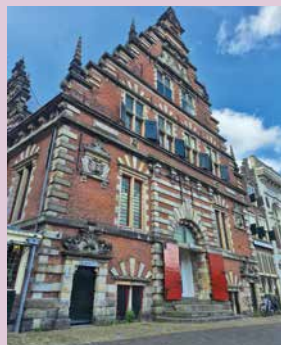
BELEEF MEER

DIT WEEKEND IN HAARLEM

Ontdek het diverse, cultureel rijke aanbod van Haarlem en bezoek tijdens de Open Monumentendagen ook onderstaande activiteiten en evenementen.

RONDLEIDING DOOR DE TIJD HEEN 14 SEPTEMBER

Reis mee door de tijd aan de hand van de verschillende architectuurstijlen die het centrum van Haarlem rijk is. De tour 'door de tijd heen' vindt plaats op zondag 14 september om 14:00 uur en duurt ongeveer één uur. De rondleiding wordt gegeven door een van de erfgoedadviseurs van de gemeente Haarlem. Aanmelden voor deze gratis activiteit kan 14 september vanaf 13:45 uur voor de ingang van het Archeologisch Museum Haarlem (Vleeshal, Grote Markt 18).

GEVELSTENENSPEURTOCHT VOOR KINDEREN 13 EN 14 SEPTEMBER

Speciaal voor kinderen is er dit jaar een leuke gevelstenen-speurtocht. Lang geleden konden veel mensen niet lezen. Gevelstenen hielpen hen toen om de weg te vinden in de stad. Tijdens deze speurtocht wandel je door het centrum van Haarlem en ontdek je van alles over de gebouwen en hun bijzondere gevelstenen. Weet jij bij elke steen de juiste beschrijving te vinden?

Je kunt de speurtocht ophalen bij het Archeologisch Museum Haarlem (Vleeshal, Grote Markt 18), tussen 10:00 en 17:00 uur.

**KIJK VOOR DE GEHELE UITAGENDA OP:
[VISITHAARLEM.COM/UITAGENDA](https://visithaarlem.com/uitagenda)**

KORENLINT

13 EN 14 SEPTEMBER

Tijdens de Open Monumentendagen vindt het 21^e Korenlint plaats in de Haarlemse binnenstad. Zo'n 100 koren uit het hele land treden op bij diverse monumentale locaties. Op zaterdag start het programma om 11:30 uur met een gezamenlijk inzingen in de Phil, gevolgd door de officiële opening. Op zondag is er om 12:00 uur een vrolijke Family Sing Along voor kinderen en om 16:00 uur een feestelijke afsluiting voor iedereen die van zingen houdt.

Toegang tot alle optredens en activiteiten is gratis.
Meer informatie en aanmelden voor de Sing Along: korenlint.nl

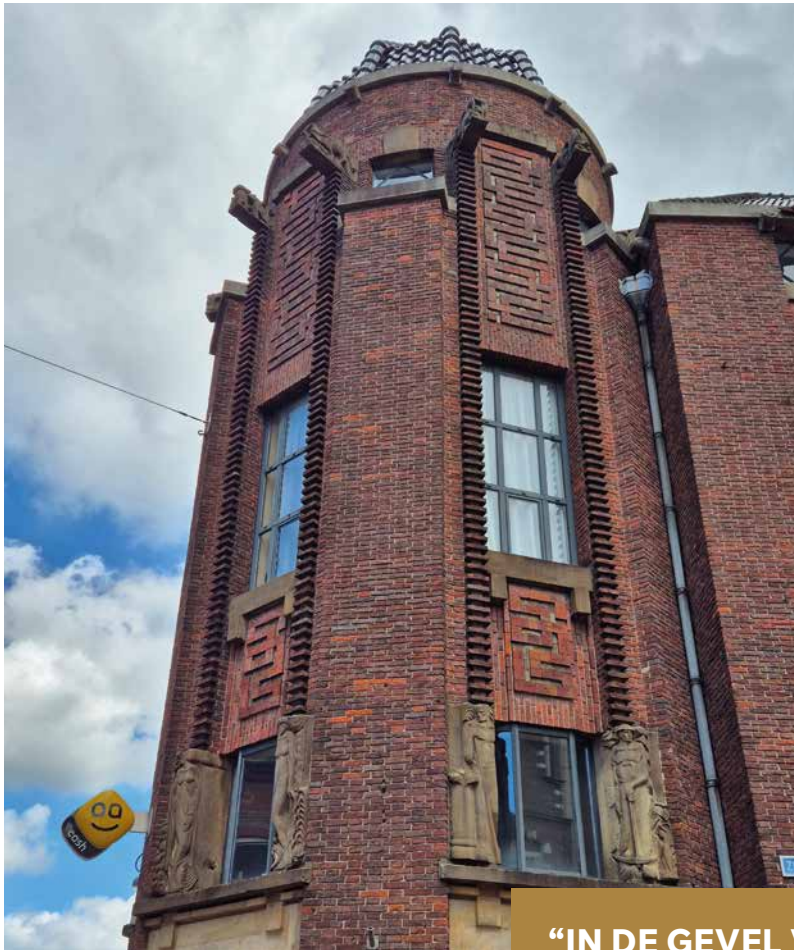
STADSWANDELING MET VVV-GIDS 13 EN 14 SEPTEMBER

Ga mee op ontdekkingsstocht door Haarlem onder begeleiding van een ervaren stadsgids. Je hoort meer over de rijke historie, bijzondere architectuur, monumenten en hofjes van de stad. De VVV-gids deelt bovendien leuke anekdotes over bekende en minder bekende Haarlemmers en hun omgeving.

Zaterdag 13 september: 12:00, 13:00, 14:00 uur
Zondag 14 september: 13:00 en 15:00 uur

Gratis kaartjes zijn verkrijgbaar bij VVV Haarlem (Grote Markt 2). Vooraf reserveren is gewenst via info@vvvhaarlem.nl of bel 023-5317325.

Bank met beelden, 1920

Vleeshal, gevelsteen, 1603

“IN DE GEVEL VAN DE VLEESHAL VIND JE KOEIEN- EN SCHAPENKOPPEN, DIEREN WAARVAN HET VLEES ER WERD VERKOCHT.”

DE GEVEL VERTELT HET VERHAAL

Het is van alle tijden om met de gevel van je huis iets bijzonders te laten zien. Dat kan bijvoorbeeld door te kiezen voor een bepaalde stijl of materialen. Soms kan dat nog verder gaan door met beelden iets te vertellen. Zo zouden de kopjes op de gevels van Jansstraat 61, 63 en 63A portretten zijn van de bouwheer van deze huizen met zijn vrouw en kinderen. Maar of dat voor alle gevels met kopjes geldt is twijfelachtig.

Van de hoofdwacht op de Grote Markt wordt gezegd dat het gebouw het eerste stadhuis was van Haarlem. Of dat waar is, weten we niet zeker. Maar voor Jacob Jacobszoon de Jonghe, die er in 1641 ging wonen, was daar geen twijfel over. Hij liet daarom aan de voorgevel een balkon maken dat leek op de roepstoel boven de ingang van het huidige stadhuis. Ook kwamen er beeldhouwde slingers met wapens, een zaag, kettingen en een luidklok. Daarmee herinnerden ze aan de heldendaden van de middeleeuwse Haarlemmers tijdens de slag bij Damiate. En voor wie het dan nog niet begreep was voor op het balkon een tekst aangebracht over 'Haerlems Raedhuis'.

Voor het ontwerp van de Vleeshal werd in 1602 niet alleen gekozen voor een rijke renaissance versiering. Om geen twijfel over de functie te laten bestaan werden hierin koppen van koeien en schapen opgenomen, dieren waarvan het vlees op deze locatie werd verkocht. Dat het stadhuis niet alleen diende om te vergaderen maar ook om recht te spreken, is te zien aan het beeld van Justitia die een weegschaal vasthoudt en geblinddoekt is. Zij staat midden in de gevel van het gedeelte dat vroeger als vierschaar dienst deed en waarvoor het

schavot stond. Het nieuwe stadskantoor Zijlpoort van de gemeente aan de Gedempte Oude Gracht werd gebouwd als postkantoor. De verwijzing daarnaar is nog subtiel boven de ingangen aanwezig in de vorm van een postduif.

Beelden aan of op een gevel kunnen ook iets vertellen over een eigenaar. Zo liet Keetje Hodson boven op haar nieuwe huis aan het Spaarne de beelden van twee vrouwen plaatsen die Wijsheid en Eendracht voorstellen. Daarmee zal ze aan iedereen die het herkende hebben laten weten wat voor haar belangrijk was. De eigenaar van het Worstvat aan het Verwulft wond er minder doekjes om. Hij wilde enkel met de bekroning op zijn gevel laten zien wat hij deed: worsten roken voor de export. Het is dan ook wel te begrijpen dat toen in het huis in 1790 een drukkerij en boekhandel kwam de eigenaar de varkens minder passend vond.

Soms is de betekenis van wat er getoond wordt minder helder. Zo kreeg de bank die in 1920 op de hoek van de Zijlstraat en de Nassaulaan werd gebouwd zes beelden bij de ingang, daar waar zich nu geldautomaten bevinden. De beeldhouwer Hildo Krop maakte een smid, landarbeider, mijnwerker en walvisvaarder, een moeder en een jonge vrouw. Dat het hier gaat om de mensen die hun geld naar de bank brachten is onwaarschijnlijk. Het zou kunnen gaan om werkzaamheden waarin de bank investeerde, maar hoe verhouden de moeder en jonge vrouw zich daartoe? Bovenaan de toren steken nog zes beelden uit waarin steeds een vos is verwerkt. Misschien als suggestie dat wie slim is zijn geld naar de bank brengt.

1

FRANS LOENENHOFJE

WITTE HERENSTRAAT 24

Zaterdag 10:00 - 18:00 uur
Zondag 10:00 - 18:00 uur

Het Frans Loenenhofje is in 1607 gesticht door de rijke koopman Frans Loenen als huisvesting voor oudere vrouwen. De tuin is een restant van een kloostertuin en vormt het middelpunt van het hofje. De toegangspoort is gebouwd in 1625 in Hollandse renaissancestijl door stadsbouwmeester Lieven de Key. Bovenin zie je het wapen van Loenen, een onthoofde leeuw. In 1986 zijn alle

“Net als vroeger mogen ook nu nog alleen maar alleenstaande vrouwen vanaf 55 jaar in het hofje wonen.”

woningen gemoderniseerd en samengevoegd, waardoor er nog tien woningen overbleven. In 2001 is het paviljoen in de tuin toegevoegd.

TIP! Op 13 september speelt Bloemendaal Barok, een ensemble van jonge strijkers, een rijk repertoire van 17^e en 18^e eeuwse muziek. De voorstellingen zijn om 13:00 en 15:00 uur. Op zondag wordt de klucht ‘Ruzie voor beginners’ ten tonele gebracht de Letterlievende Vereniging J.J. Cremer. Aanvangstijden 12:30, 13:30 en 14:30 uur.

2

BRUININGSHOFJE

BOTERMARKT 9

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

Met vier huisjes is het Bruiningshofje één van de kleinste hofjes in Haarlem. Het is gesticht in 1610 door de doopsgezinde Jan Bruinink Gerritsz. Rond zijn huis en het achtererf van zijn weefwinkel kocht Gerritsz diverse huisjes op. Zo ontstond er een hofje met ruimte voor

zes bewoonsters. Vier van de woningen zijn in 1936 afgebroken en vervangen door twee nieuwe woningen. De overige twee woningen konden behouden blijven. In 1978 werden de woningen gemoderniseerd en samengevoegd.

3

HOFJE VAN BAKENES

INGANG VIA STEEGJE AAN
DE BAKENESSERGRACHT
(TUSSEN NR 64 EN 68)

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Het hofje van Bakenes is het oudste nog bestaande hofje in Nederland en werd in 1395 door de weduwe van Dirck van Bakenes gesticht. Het hofje was bedoeld voor alleenstaande, oude vrouwen die niet zelfstandig konden wonen. Er waren 14 kleine woningen die ‘camers’ werden genoemd. In het hofje is er door de eeuwen heen veel verbouwd. Zo werden twee hofjeswoningen gebruikt om een regentenkamer en keuken te maken. Echter, het historische karakter van het hofje is altijd behouden gebleven. Niet alleen door de mooie gevelsteen, maar onder andere ook door de waterpomp in de binnentuin.

TIP! Beide dagen is de poppenkastvoorstelling ‘Jan Klaassen en de muis’ te zien in huisje nr. 11-B. De poppenkast staat klaar, alle kinderen zitten vol spanning te wachten...de gordijnen gaan open, het spel kan beginnen, maar waar is Jan Klaassen? Jan Klaassen ligt nog te slapen. Katrijn stoft ondertussen de poppenkast af en schrikt dan ineens van een muis! Katrijn is bang voor muizen. Jan Klaassen moet de muis gaan vangen.

Samen met Katrijn roepen de kinderen Jan Klaassen wakker maar dat hebben de boeven van de poppenkast ook gehoord en de boze wolf... Hoe loopt het af? Kom ook kijken en geniet mee van deze spannende voorstelling.

Geschikt voor kinderen 0-7 jaar
Duur: ca. 30 minuten
Zaterdag: 14:00 / 16:00 uur
Zondag: 14:00 / 16:00 uur.

4

HOFJE IN DEN GROENEN TUIN

WARMOESSTRAAT 23

Zaterdag
Zondag

12:00 - 17:00 uur
Gesloten

Hofje In den Groenen Tuin is gesticht in 1616 door Catharina Jansdochter, weduwe van Jacob Claeszoon van Schoorl, met als doel arme oude vrouwen onderdak te geven. In 1885 is het hofje herbouwd, waarbij een nieuwe statige toegang werd gebouwd aan de Warmoesstraat. Tijdens deze restauratie is het aantal huisjes teruggebracht van twintig naar

achttien. Ter gelegenheid van het 400-jarig bestaan is in 2016 een hofjespomp in de tuin geplaatst. Bekijk ook zeker de gevelsteen bij de achteruitgang (Lange Veerstraat 24).

“De woningen waren bestemd voor rooms-katholieke vrouwen vanaf 50 jaar. Zij woonden hier gratis.”

5

HOFJE WILLEM VAN HEIJTHUIJSEN

KLEINE HOUTWEG 135

Zaterdag
Zondag

10:00 - 16:00 uur
Gesloten

Dit hofje is gesticht in 1650 door Willem van Heijthuijsen. Na zijn dood in 1650 werd de bouw van het hofje gerealiseerd. Er kwamen zes woningen die dubbel bewoond werden zodat er plaats kwam voor twaalf mannen en vrouwen. Maar het duurde niet lang of ook dit hofje werd uitsluitend door vrouwen bewoond.

Rechts van de ingangspoort was vroeger de regentenkamer. Daar heeft lange tijd een portret van de stichter, geschilderd door Frans Hals, gehangen. Omdat het in slechte staat verkeerde werd het in 1869 voor 4124 gulden verkocht. Van het schilderij is eerst een kopie gemaakt.

6

GRAVINNEHOF

SPAARNE 100 - 102

Zaterdag
Zondag

10:00 - 18:00 uur
Gesloten

Het Gravinnehof is een hofje van de 21^e eeuw. Op initiatief van de gemeente Haarlem is samen met de Stichting Haarlemse Hofjes in 1991 een architectuurprijs uitgeschreven. Aanleiding hiervoor was het 750-jarig bestaan van de stad. De opgave was om een nieuw '21^e-eeuws

hofje' te bouwen op het voormalig parkeerterrein tussen de Gravinnesteeg en de Helmbrekerssteeg. Dolf Floors maakte het winnende ontwerp. Door de muur langs het Gravinnehof is een 'binnentuin' ontstaan. Opvallend bij binnenkomst is de prachtige plafondschildering van Gijs Fieling.

7

HOFJE VAN NOBLET

NIEUWE GRACHT 2

Zaterdag
Zondag

10:00 - 17:00 uur
Gesloten

Het Hofje van Noblet is gesticht in 1760 door Leonard Noblet. De twintig woningen van het hofje zijn gebouwd in de tuin van het woonhuis 'Haerlem en Spaargesigt', dat eigendom was van de familie Noblet. De bewoonsters van het hofje werden, in vergelijking met andere hofjes

in die tijd, rijk bedeed door de regenten. De regentenkamer bevindt zich in het hoofdgebouw van het hofje en heeft nog het originele goudleerbehang op de wanden zitten. In 2022 en 2023 is het hofje grondig gerestaureerd.

8

WIJNBERGSHOFJE

BARREVOETESTRAAT 4

Zaterdag 11.00 – 16.00 uur
Zondag Gesloten

Het Wijnbergshofje is vermoedelijk in 1652 verbouwd tot hofje. Voor die tijd was het in gebruik als vermaan- of predikhuys (kerk) van de Hoogduitse Doopsgezinde Gemeente. De gevelsteen draagt het jaartal 1662 maar de nog bewaarde lijst van regenten begint pas bij het jaartal 1673. Het hofje is in 1872 herbouwd. Het achterhuis met de oorspronkelijke regentenkamer stond al geruime tijd op de Rijksmonumentenlijst. Pas in 1999 zijn de negen nog aanwezige huisjes aangewezen als rijksmonument.

9

LUTHERS HOFJE

WITTE HERENSTRAAT 16A

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Het Luther's Hofje is rond 1615 gesticht door de Lutherse Kerk als huisvesting voor oudere vrouwen. Ooit waren de bewoners, zoals de naam al doet vermoeden, lutheranen. Tegenwoordig benoemt de kerkenraad van de Lutherse Kerk alleen nog maar het hofjesbestuur. De eerste vier woningen zijn pal tegen de Lutherse Kerk aangebouwd. Hiervan zijn de daken verlaagd om de lichtinval in de kerk te behouden. Uniek in dit hofje is de stenen buitenpreekstoel die vastzit aan de regentenkamer.

10

BROUWERSHOFJE

TUCHTHUISSTRAAT 8A

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

In 1472 is het Brouwershofje gesticht door Jacob Roeperszoon en zijn zus Katharina. Het Brouwershofje, dat ruimte bood voor 22 arme vrouwen die te oud waren om in de brouwerij te werken, werd beheerd door het Brouwersgilde. Het hofje werd tijdens de grote stadsbrand van 1576 verwoest en in 1586 herbouwd. Op het gietijzeren hek is de datum van herbouw aangegeven. Met de herbouw werd het aantal woningen teruggebracht naar acht woningen. Bij de laatste renovatie in 1987 zijn de acht huisjes samengevoegd tot vier woningen.

11

HOFJE VAN LOO

BARREVOETESTRAAT 7

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Het Hofje van Loo is in 1489 gesticht door stadsbestuurder Symon Pieterszoon van Loo en zijn vrouw Godelt Willemsdochter. Later is het hofje overgedragen aan het Sint Elisabeths Gasthuis. Het hofje was ommuurd en toegankelijk via een poort. Bij verbreding van de Barrevoetsteeg in 1885 is de voorzijde met huizen afgebroken, waardoor de binnentuin nu alleen nog maar door een hek van de straat wordt gescheiden. Het wapen van de Heilige Elisabeth met drie kronen kun je nog terugvinden op de waterpomp.

Het Teylers Hofje is gesticht in 1787 uit het nalatenschap van Pieter Teyler van der Hulst. Het werd ontworpen door architect Leendert Viervant die ook het ontwerp van de Ovale Zaal in het Teylers Museum op zijn naam heeft staan. Het hofje bestaat uit 24 huisjes voor oudere, arme dames van alle kerkelijke gezindten, rondom een binnentuin met een grasveld. Bijzonder aan het ontwerp is de monumentale entree aan de Koudenhorn. Deze statige entree heeft een neoclassicistische façade met Dorische zuilen en een hekwerk van smeedsierwerk.

12

TEYLERS HOFJE

KOUDENHORN 64

Zaterdag
Zondag

10.00 – 15.00 uur
Gesloten

13

ZUIDERHOFJE

ZUIDERSTRAAT 12

Zaterdag
Zondag

10:00 - 16:30 uur
11:00 - 16:30 uur

Het Zuiderhofje is in 1640 gesticht door het echtpaar Jacques van Damme en Elisabeth Blinkvliet. Het telde veertien woningen voor doopsgezinde vrouwen. De namen van het echtpaar mochten, vanuit de doopsgezinde overtuiging, niet verbonden worden aan het hofje. Daarom werd het Zuiderhofje vernoemd naar de straat waar het hofje zich bevindt. In 1891 moest het hofje volledig herbouwd

worden met een hoofdgebouw aan de straatzijde, een regentenkamer, een woning voor de opzichteres en woningen aan de binnentuin.

TIP!

De regentenkamer is geopend en te bezoeken. Bewoonsters en regenten vertellen graag over het wonen in het Zuiderhofje (het wonen toen en het wonen nu).

14

REMONSTRANTS HOFJE

URSULAstraat 16

Zaterdag
Zondag

Gesloten
11:00 - 17:00 uur

Het Remonstrants Hofje is in 1773 gesticht door de vermogende koopvrouw Isabella van Leeuwarden. Het hofje was bedoeld voor ongehuwde vrouwen van de remonstrantse gemeente. Er zijn nog sporen van het voormalige Ursulaklooster terug te vinden, waaronder

de afgebroken toren van de kloosterkapel en enkele gotische gewelven. Bijzonder is dat alle woningen een verdieping hebben, terwijl de meeste hofjes alleen gelijkvloerse woningen hebben. Op nummer 4 van de Ursulastraat vind je de gevelsteen met de Heilige Ursula.

ARCHITECT PIET DE BORDES VERGETEN EN WEER GEWAARDEERD

Kleuterschool aan de Ternatestraat 16, 1930

De architect Piet de Bordes was een echte Haarlemmer. Geboren in 1886 als zoon van een notaris heette hij voluit Pierre François de Bordes Jr. Met zijn vrouw, de sierkunstenares Jette de Bordes-Van Alderwerelt van Rosenburgh, en hun drie zoons: Frans, Rugier en Tob woonde hij aan het Houtplein. Vanaf 1921 was De Bordes adjunct-directeur van Openbare Werken. Omdat hij in deze functie zo'n beetje alle gemeentelijke gebouwen in de stad ontwierp, kon hij gelden als de stadsarchitect. Duizenden Haarlemmers hebben in de loop van de tijd zijn gebouwen leren kennen, maar na zijn onverwachte overlijden op 47-jarige leeftijd in 1933 raakte hij in de vergetelheid.

Piet de Bordes kreeg een gedegen opleiding. Hij behaalde zijn architectendiploma aan de Technische Hogeschool in Delft (1914) en deed praktijkervaring op bij zijn bekende vakgenoot K.P.C. de Bazel in Bussum. Vervolgens werkte hij in zijn geboortestad enige tijd bij Openbare Werken als opzichter en tekenaar en was hij assistent-architect bij de Rijksgebouwendienst in Den Haag.

**“UIT ALLES WAT GE HIER
ZIET SPREEKT DE BEZIN-
NING VAN DE KUNST-
ZINNIGEN GEEST OP WAT
SCHOON IS EN GOED.”**

Gymzaal van de verdwenen school aan de Karolingenstraat - Noormannenstraat, 1924

Na zijn terugkeer bij Openbare Werken in 1921 kreeg hij de kans om zich volop te ontplooiën. De Bordes ontwierp talrijke openbare lagere scholen en kleuterscholen, onder andere aan de Karolingenstraat, Van Zeggelenstraat, Ternatestraat, Cornelis van Noordestraat, de Wilgenstraat en het Weltevredenplein, Marnixplein en Junoplantsoen. Een openluchtschool verscheen aan de Rijksstraatweg. Verder kwamen er volkswoningcomplexen, bruggen, trafohuisjes, politieposten, wachthuisjes en verbouwingen van zijn tekentafel. Vaak bedacht hij ook de interieurs van zijn projecten. Voor de kleuterschool aan de Ternatestraat (1929-1930) tekende hij de speeltoestellen op het schoolplein. Zijn vrouw ontwierp voor deze school de glas-in-loodramen, zoals ook voor sommige van zijn andere projecten. Zijn bekendste bouwplan kwam tot stand aan het Admiraal De Ruyterplein in het westen van de stad: zwembad De Houtvaart, dat op 16 juli 1927 openging en tegenwoordig zijn meest gewaardeerde project is. Het is een rijksmonument.

De Bordes ontwikkelde een herkenbaar architectuurhandschrift: rechthoekige vormen en strakke lijnen die zijn voorliefde voor de Amerikaanse architect Frank Lloyd Wright en de Nederlander W.M. Dudok bewijzen. Deze moderne architectuurstijl werd het handelsmerk van Openbare Werken in de jaren 1925-1933. Doordat De Bordes niet alleen afzonderlijke gebouwen ontwierp maar

ook bruggen en straatmeubilair, oefende hij een aanzienlijke invloed uit op de modernisering van het stadsbeeld. Zijn werk viel in de smaak. Volgens de directeur van Openbare Werken L.C. Dumont wist De Bordes zijn gebouwen 'een persoonlijk cachet' te geven. De interieurs waren 'tot in alle details met liefde en toewijding verzorgd. Ook de architect Gijs Friedhoff, die hem opvolgde, bewonderde De Bordes: 'Met hoeveel zorg trachtte hij kleuren en verhoudingen te zoeken, een aardig detail te vinden, hetzij in glas-in-lood (waarbij zijn vrouw zijn bekwame medewerkster was), hetzij in plastic of in een bouwkunstig onderdeel.'

De laatste jaren is sprake van een herwaardering. Onlangs werd er zelfs een gebouw van hem 'herontdekt'. Althans, een deel van een gebouw. Van een in de jaren tachtig afgebroken school aan de Karolingenstraat-Noormannenstraat in de Slachthuisbuurt (1925-1926) bleken de gymnastiekzaal en directiekamer nog overeind te staan. Ze vormen de enige overblijfselen van deze school, waarover de waarnemend burgemeester en wethouder van onderwijs Alexander Bruch op zaterdag 28 augustus 1926 in zijn openingsspeech zei: 'Uit alles wat ge hier ziet spreekt de bezinning van de kunstzinnige geest op wat schoon is en goed.' Nu bevindt zich hier Buurtcentrum De Hamelink met Basisschool de Talenten. Bij de komende herontwikkeling van deze locatie zal De Bordes' bijzondere architectuur bewaard blijven.

15

BOEZEMGEMAAL SPAARNDAM

POL 52, SPAARNDAM-WEST

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

Het boezemgemaal Spaarndam is één van de vier grote gemalen van Rijnland die het water vanuit de boezem afmaakt op het buitenwater. Het gemaal dateert uit 1845, toen zorgden stoommachines nog voor de aandrijving van de schepraders. In 1936 werden deze machines vervangen voor dieselmotoren. Sinds 2018 werkt het boezemgemaal met energiezuinige elektromotoren. Door gebruik te maken van minder en schonere energie levert het Hoogheemraadschap van Rijnland een bijdrage aan een betere toekomst. De bijzondere schepraders zijn gebleven.

“Het water komt via de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder, het Spaarne en de Mooie Nel bij het gemaal. Via Boezemkanaal Spaarndam stroomt het water via Zijkanaal C naar het Noordzeekanaal.”

16

MOLEN DE HOMMEL

HOMMELDIJK 20

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Om de Kleine Polder onder Haarlemmerliede en Spaarnwoude te bemalen, werd in 1879 De Hommel (of Kleine Molen) gebouwd. Deze poldermolen van het type grondzeiler werd in 1944 onklaar gemaakt, omdat de Duitse bezetter de Grote en Kleine Polder onder water wilde hebben. In 1967 sloeg de bliksem in de molen en brandde hij gedeeltelijk af. De molen werd in 1972 gerestaureerd

door molenmaker Fray. Na het herstel werd de molen in delen weer teruggeplaatst op zijn fundering en ter plekke verder draaivaardig gemaakt.

TIP!

Ook lekker, op Molen de Hommel worden er tot 16:00 uur pannenkoeken gebakken en zijn koffie, thee en fris verkrijgbaar.

17

MOLEN DE VEER

PENNINGSVEER 35

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Molen De Veer, een achtkante molen van het type grondzeiler, is in 2001 gebouwd en eigendom van Recreatieschap Spaarnwoude. Het is de opvolger van de in 1701 gebouwde molen die in 1998 door een brand is verwoest.

Deze molen was ooit nodig om de Veerpolder droog te houden. Tegenwoordig draait de molen bij voldoende wind en kun je hem tussen 1 april en 1 oktober op zondagen bezoeken.

Molen De Eenhoorn is een houtzaagmolen, ook wel een paltrokmolen genoemd. Deze naam is ontleend aan zijn silhouet, dat op een paltrok lijkt: een mouwloze mantel of cape voor mannen. Oorspronkelijk was deze paltrokmolen uitgerust met vier in plaats van de drie gebruikelijke zaagramen. Later is het achterste zaagraam weggehaald om het vervolgens horizontaal op de zolder mee te laten draaien als pompraam. De Eenhoorn heeft als enige van de vijf nog bestaande paltrokken in Nederland een loopbrug aan beide kanten van de stelling.

18

PALTROKMOLEN DE EENHOORN

ZUID-SCHALKWIJKERWEG 6F
(NAAST NR. 2 VIA JAAGPAD)

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

19

MOLEN DE ADRIAAN

PAPENTORENVEST 1A

Zaterdag 11:00 - 16:00 uur
Zondag 11:00 - 16:00 uur

Molen De Adriaan is een achtkantige stellingsmolen uit 1779 en gebouwd door Adriaan de Boois. De Amsterdamse ondernemer bouwde zijn molen bovenop een oude verdedigingstoren. De molen heeft diverse functies gehad, waaronder het malen van tufsteen tot tras. In 1802 werd de molen omgebouwd tot tabaksmolen en in 1853 tot een korenmolen. De molen is 1932 afgebrand, maar uiteindelijk in 2002 herbouwd. Nu is het een museum en kun je er trouwen. Bij voldoende wind draait de molen.

TIP!

Ook lekker: bij molen van de Schoterveenpolder worden tot 16:00 uur pannenkoeken gebakken en zijn koffie, thee en fris verkrijgbaar.

20

MOLEN VAN DE SCHOTERVEEN- POLDER

SCHOTERVEENPOLDER 1
(TOEGANG VIA JAN HARINGSTRAAT)

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De Molen van de Schoterveenpolder is omstreeks 1635 gebouwd. Deze poldermolen van het type wipmolen bemaalde oorspronkelijk de Schoterveenpolder via een lange voorboezem op het Noorder Spaarne. Hoewel de molen maalvaardig is, is er van de polder nog weinig over, waardoor van echt malen geen sprake meer is. In het najaar van 2020 is de molen stilgezet en is er een nieuwe koningspil geplaatst. Ook zijn de kammen van het bovenwiel vernieuwd.

21

SEINWEZEN

KINDERHUISSINGEL 1

(D T / M J)

Zaterdag 10:00 - 16:00 uur
Zondag Gesloten

De hoofdwerkplaats voor de afdeling Seinwezen van de Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij (HIJSM) werd gebouwd in 1914- 1915. Dit was een onderafdeling van de dienst Weg & Werken, die het onderhoud van seinen verzorgde. In het gebouw kwamen onder meer een bankwerkerij, een smederij, een instrumentmakerij en enkele magazijnen. De zakelijk-rationele architectuurstijl met veel lichttoetreding benadrukt de industriële functie. Een opzet die ook in het huidige gebruik als werkplek- en vergaderlocatie goed van pas komt.

22

VIJFHUIZER MOLEN

RINGVAARTPAD 9

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

Aan de Ringvaart van de Haarlemmermeer, vlak bij de brug naar Vijfhuizen, staat de Vijfhuizer Molen. Deze poldermolen is in 1874 gebouwd ter vervanging van de in 1859 afgebrande molen. Zo kon de Vijfhuizerpolder bemaald blijven worden. De rietgedekte acht-kantige molen is van het type grondzeiler, waarvan de wieken een vlucht hebben van ruim twintig meter. Sinds de opheffing van de Vijfhuizerpolder is de molen niet meer in gebruik, maar nog wel draaivaardig.

23 FRANS HALS MUSEUM

GROOT HEILIGLAND 62

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

Wat nu het Frans Hals Museum is, deed eerst dienst als oudemannenhuis en daarna (vanaf 1809) als weeshuis. In 1908 kocht de gemeente de panden om er de kunstcollectie van de stad Haarlem te exposeren. Grote delen van het oudemannenhuis werden gesloopt en opnieuw gebouwd in de vroeg 17^e eeuwse stijl. Vanaf 1913 kreeg het gebouw een museale functie: het Frans Hals Museum, vernoemd naar de beroemdste Haarlemse schilder uit de 17^e eeuw.

TIPS!

- Gratis instaprondleidingen over het gebouw op beide dagen.
- Beleef Haarlem door de ogen van Frans Hals met de gratis podwalk.

24

FRANS HALS MUSEUM - HAL

GROTE MARKT 16

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

Aan de Grote Markt vind je HAL, een van de twee locaties van het Frans Hals Museum. Dit gebouw bestaat uit drie verschillende gebouwen, allemaal uit een andere eeuw. De Vleeshal dateert uit de 17^e eeuw en werd gebruikt voor het verhandelen van vlees. Het Vishuisje is gebouwd rond 1600. Het huisje werd eerst bewoond door de marktmeester van de vismarkt en kwam later in gebruik als koffiehuis voor Zandvoortse visvrouwen. De Verweyhal werd in 1879/1880 gebouwd voor de herensociëteit Trou moet Blycken.

TIP!

Gratis instaprondleidingen op beide dagen.

De Vleeshal, ontworpen door Lieven de Key in de 17^e eeuw, herken je meteen aan de trapgevel met de opvallende ornamenten van schapen- en ossenkoppen. In de 19^e eeuw sloot de Vleeshal als opslag van marktwaren. Inmiddels heeft de kelder, net als de rest van het gebouw, een museale functie gekregen. Het Archeologisch Museum Haarlem is tegenwoordig gevestigd in de kelder. Je kunt er oude bodemvondsten ontdekken die een schat aan informatie over het verleden van de stad representeren.

TIPS!

- Doe mee met de gevelstenenspeurtocht speciaal voor kinderen (meer info, zie p. 18)
- Loop op 14 september mee met de rondleiding 'Reis door de tijd' die vanaf de Vleeshal start (meer info, zie p. 19)

25

ARCHEOLOGISCH MUSEUM (VLEESHAL)

GROTE MARKT 18K

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

26

TEYLERS MUSEUM

SPAARNE 16

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 10:00 - 17:00 uur

TIP! Tijdens Open Monumentendagen kun je meer te weten komen over het prachtige pand en de collecties én zijn ook delen van het museum te bezichtigen die normaliter voor het publiek gesloten zijn, zoals de historische Bibliotheek.

Het Teylers Museum is het eerste en oudste museum van Nederland. Nergens anders in de wereld vind je zo'n authentiek 18e-eeuws museum als hier. Het museum is genoemd naar Pieter Teyler van der Hulst (1702-1778), een vermogende Haarlemse zijdefabrikant en bankier. Als man van de Verlichting bepaalde hij in zijn testament dat zijn vermogen onder meer besteed zou worden aan de bevordering van kunst en wetenschap. Na zijn dood werd achter zijn woning in de Damstraat een 'boek- en konstzaal' gebouwd. Deze Ovale Zaal, naar een ontwerp van Leendert Viervant, werd in

1784 opengesteld voor bezoekers en is sindsdien vrijwel onveranderd gebleven. Eind 2021 is Teylers woonhuis, een uniek Rijksmonument, na een grondige restauratie geopend voor het publiek als nieuwe vleugel aan het museum.

***LET OP!** De eerste verdieping van het monumentale gebouw, waar de Bibliotheek zich bevindt, is alleen via de trap toegankelijk. De begane grond van het museum en van het Pieter Teylers Huis zijn wel volledig toegankelijk voor mensen die slecht ter been zijn of gebruik maken van een rolstoel.

27

DE WAAG

SPAARNE 30 ROOD

Zaterdag 13:00 - 17:00 uur
Zondag 13:00 - 17:00 uur

Niet te missen aan het Spaarne is De Waag, rond 1598 gebouwd onder leiding van stadsarchitect Lieven de Key. Tot 1915 was het de plek waar goederen werden gewogen en verkocht. Op de verdieping waren lange tijd gildekamers. Twee gevels van het gebouw in renaissancestijl, opgetrokken uit Belgisch kalksteen met rondboog- en kruisvensters, zijn bijna identiek. Tegenwoordig is op de begane grond een café gevestigd en op de eerste etage zetelt sinds 1841 kunstenaarsvereniging KZOD.

TIP! Tijdens de Open Monumentendagen is op de eerste etage de galerie van KZOD (Kunst Zij Ons Doel), te bezoeken met een expositie van een lid van de kunstenaarsvereniging.

28

MUSEUM VAN DE GEEST HAARLEM

SCHOTERSINGEL 2

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

Museum van de Geest | Haarlem is gevestigd in het voormalige Pest-, Dol-, en Leprooshuis van de stad Haarlem. Het pand heeft 700 jaar lang onderdak geboden aan 'melaatsen, gekken, onangepasten, alcoholici, zwervers, mensen in crisis'. Het oudste gedeelte is de kapel uit de 14^e eeuw. Veel oude elementen in het gebouwencomplex zijn bewaard gebleven, zoals de Regentenkamer uit 1756 met geschilderd behang en een originele dolcel uit de 16^e eeuw. Tegenwoordig ontdek je in het monumentale pand het kunstwerk tussen je oren. De toewijding ligt nog steeds bij geestelijk welzijn, maar als museum gebeurt dat op een andere manier.

TIP! Sluit elk uur aan bij een gratis rondleiding en kom meer te weten over de historie van het monument en het museum.

29

ABC ARCHITECTUURCENTRUM

GROOT HEILIGLAND 47

Zaterdag 12:00 - 17:00 uur
Zondag 13:00 - 17:00 uur

ABC Architectuurcentrum is samen met Verwey Museum Haarlem gevestigd in een deel van het voormalige Sint Elisabeth Gasthuis (of Groote Gasthuis) uit 1581. Dit gasthuis werd tussen 1350 en 1450 gesticht ten behoeve van de zorg voor zieken en armen. De eraan vastliggende gasthuisjes werden tussen 1608 en 1616 gebouwd en boden onderdak aan proveniers. In het ABC Architectuurcentrum worden diverse aspecten op het gebied van architectuur, stedenbouw, landschap, interieur, fotografie, beeldende kunst en tuinarchitectuur belicht.

TIP!

Bezoek de expositie Panorama Zandvoort

31

VERWEY MUSEUM HAARLEM

GROOT HEILIGLAND 47

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

In Verwey Museum Haarlem, waar je nu alles ontdekt over de geschiedenis van Haarlem, bevond zich vroeger het voormalig Sint Elisabeth of Groote Gasthuis. De aangrenzende proveniershuisjes (63 t/m 85) behoorden ook tot het gasthuis. De inkomsten uit de verhuur van deze huisjes dekten onder meer de kosten van het gasthuis. Voor de uitbreiding van het gasthuis in 1931 zijn de huisjes, op de voorgevels na, afgebroken. De oude toegangspoort van het gasthuis aan het Groot Heiligland dateert nog uit de 17^e eeuw.

TIPS! Ontdek meer over de geschiedenis van dit omvangrijke pand tijdens een rondwandeling van 15 min. om het voormalige Sint-Elisabeths of Groote Gasthuis! Combineer dit met een bezoek aan de vaste tentoonstelling 'Allemaal Haarlemmers', over 1000 jaar geschiedenis van de stad. Ook viert het Verwey Museum dit jaar 125 jaar Kees Verwey met een serie tentoonstellingen over zijn leven en werk. Stap binnen in zijn iconische atelier.

30

DE VISHAL

GROTE MARKT 20

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 14:00 - 17:00 uur

In de middeleeuwen was op de huidige plek van de Vishal een begraafplaats. De vooraanstaanden van de stad en de rijke burgers werden in de kerk begraven, buiten lagen de armen en de terechtgestelden op het dievenkerkhof. Op verschillende markten in de stad werd in die tijd in de open lucht vis verkocht. Omwille van stank- en hygiënemaatregelen besloot men in 1524 een vismarkt met vaste visbanken

te bouwen. Een voorloper van de Vishal, direct naast het kerkhof. In de loop van de 18^e eeuw ging de vishandel in Haarlem achteruit en raakte de Vishal in verval. De huidige hal uit 1769 gebouwd op het kerkhof, bleef in gebruik als vismarkt tot aan de Tweede Wereldoorlog. In 1995 werd de Vishal officieel overgedragen aan de kunstenaarsvereniging en groeide uit tot een expositieruimte met landelijke bekendheid.

HAARLEM BRENGT POST 65 ERFGOED IN KAART

Team Erfgoed heeft een nieuw doelwit in het vizier: de architectuur en stedenbouw uit het tijdvak 1965-1990. Haarlem maakte toen ingrijpende veranderingen door en dankt er voor een belangrijk deel zijn huidige verschijningsvorm aan. Hoogste tijd om te onderzoeken of er beschermingswaardig erfgoed uit die periode valt te ontdekken.

De belangstelling voor Post 65 erfgoed is nog heel vers en wordt gestimuleerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De RCE is sinds twee jaar bezig met een aanwijzingsprogramma van gebouwen en complexen die van nationaal belang zijn en biedt tegelijkertijd steden en gemeenten gereedschap om zelf met dit uitdagende thema aan de slag te gaan. Landelijk bepaalt deze categorie een kwart van de totale gebouwenvoorraad. Het is niet bekend hoe dit in Haarlem is. Alleen al in de naoorlogse uitbreidingswijken Schalkwijk, Delftwijk en Sinnevelt is na 1965 zeer veel gebouwd. Rond 1990 kwam in de Zuiderpolder een serie experimentele woningprojecten tot stand. Maar in de hele stad zijn gebouwen te vinden uit deze jaren, ook in het centrum en de wijken uit de 19^e en vroeg 20^e eeuw.

Terwijl bij architecten, architectuurcritici en andere deskundigen destijds zeker waar-

dering bestond voor deze architectuur en stedenbouw, heerst er nu voornamelijk onverschilligheid. Met alle gevolgen van dien. Woningcomplexen die veertig jaar geleden lovende recensies kregen in de pers, worden vandaag gesloopt of liefdeloos verbouwd. Kantoorgebouwen die eens de covers van de vaktijdschriften sierden, vallen nu ten prooi aan de sloophamer of veranderen onherkenbaar. Het gevolg is dat in onze gebouwde omgeving breuken ontstaan en er veel kennis over de jaren die volgden op de wederopbouw verloren gaat, of het nu gaat om innovatieve bouwtechniek, gebouwtypologie of materiaal- en kleurgebruik.

Daar komt nog iets belangrijks bij. Gebouwen zijn herinneringsdragers en wanneer mensen hun omgeving dusdanig radicaal zien veranderen, leidt dit tot verlies aan mentale houvast. Verhalen en herinneringen die met een straat,

Woningbouw Witte Herenstraat, architect Wiek Röling, 1986-1987

een gebouw of een buurt verbonden zijn worden op de proef gesteld en kunnen verloren gaan. De hoofdtribune van HFC Haarlem aan de Planetenlaan bijvoorbeeld, gebouwd in de jaren tachtig, is bijna het enige fysieke overblijfsel in de openbare ruimte dat herinnert aan deze roemruchte voetbalclub.

Om die reden zet de RCE het zoeken centraal naar de verhaallijnen die het Post 65 erfgoed tot leven brengen. Op Haarlem toegespit: wat was bijvoorbeeld het verhaal van de stadsvernieuwing? Van het Haarlemse onderwijs? Van de zorg, sport, het buurtleven? Hoe zijn deze verhalen terug te vinden aan de hand van bijvoorbeeld het Rozenprieel, het Spaarne Gasthuis, het centrum van Molenwijk, de Moeder van Verlosserkerk in Boerhaavewijk?

Vandaar het belang van onderzoek hoe we met dit jonge erfgoed in Haarlem om moeten

gaan. Kan het misschien dienen als vertrekpunt en inspiratie voor nieuwe ruimtelijke opgaven? Want de stad evolueert door. Er zijn veel nieuwe woningen nodig. Gebouwen worden verduurzaamd en moeten mee in de energietransitie. Aanpassingen zijn nodig om te beantwoorden aan veranderingen in gebruik. Straten krijgen een groener aanzien.

Ondertussen groeit de afstand in de tijd en worden mensen en gemeenschappen zich steeds meer bewust dat er waardevolle verhalen verbonden zijn met de scholen, flats, zwembaden enzovoort die na 1965 gebouwd zijn. Het besef wordt sterker dat ook dit erfgoed net als trapgevels, grachtenpanden en kathedralen, bijzondere esthetische of ruimtelijke kwaliteiten kan hebben, en dat het ook voor ons en in de toekomst nog een bijzondere betekenis kan hebben.

32

KAPEL EN RK BEGRAAFPLAATS ST. BARBARA

SOENDAPLEIN 27

Zaterdag 10:00 - 16:00 uur
Zondag 11:00 - 16:00 uur

Begraafplaats St. Barbara is in 1892 aangelegd als rooms-katholieke begraafplaats, symmetrisch opgezet met rechte vakken en paden. De Haarlemse architect Nelis ontwierp de neogotische kerkhofkapel en de toegangspoort, met links de opzichterwoning en rechts het lijkenhuis. Rondom de kapel bevinden zich de eerste klas-graven en de graven van priesters. Opmerkelijk is het baldakijngraf uit 1904 van de familie Beynes, bekroond met een wit-marmeren beeld van O.L. Vrouw van Lourdes.

TIP!

Bekijk de tentoonstelling over de geschiedenis van de gemeente Schoten die in 1927 door Haarlem werd geannexeerd en nu Haarlem-Noord vormt.

“Elke eerste donderdag van de maand is er een herdenkingsviering in de kapel. Een organist of pianist verzorgt de muzikale omlijsting.”

In 1935 kreeg architect H.T. Zwijs de opdracht om voor de parochie van St. Anna een kerkgebouw te ontwerpen met onder andere een pastorie, kosterij en aanpalende woningen. Een uitdaging, aangezien er weinig ruimte was aan de Kinderhuissingel. De bouw werd uiteindelijk in 1937-1938 gerealiseerd, waarbij de kerkruimte op de verdieping werd geplaatst. Op deze manier werd ook de traditie van de oude zolderkerk behouden. Bijzonder aan het interieur is het orgel dat rond 1785 door J.P. Kunckel is gemaakt.

TIP! Loop mee met één van de rondleidingen door vrijwilligers.

33

OUD-KATHOLIEKE KERK HH. ANNA EN MARIA

KINDERHUISSEL 76

Zaterdag 10:30 - 16:00 uur
Zondag Gesloten

TIP!

Neem deel aan diverse torenrondleidingen (vooraf reserveren via bavovrienden.nl).

34

GROTE OF ST.-BAVOKERK

GROTE MARKT 22

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De Grote of St.-Bavokerk, een laat-gotische kruiskerk, werd gebouwd tussen 1370 en 1540 op de plaats van een in de 14^e eeuw afgebrande kleinere kerk. De kerk wordt ook wel ‘Jan met de hoge schouders’ genoemd. De toren is namelijk aan de kleine kant in verhouding tot de rest van het gebouw. In de kerk kun je de grafstenen van Frans Hals en Pieter Teyler bezichtigen. Ook zie je hier het beroemde Christian Mullerorgel, waar Mozart als kind nog op speelde.

35

BEGRAAFPLAATS KLEVERLAAN

KLEVERLAAN 7B

Zaterdag
Zondag

Gesloten
10:00 - 16:00 uur

Begraafpark Kleverlaan is aangelegd naar ontwerp van J.D. Zocher jr. nadat hij in 1828 zijn buitenplaats hier, het Huis te Akendam, aan de gemeente Haarlem had verkocht. In 1832 vond de eerste begrafenis plaats. Dichtbij de hoofdingang staat het grafmonument voor Jaap Eden, veelvuldig wereldkampioen schaatsenrijden en wielrennen. Aan de oostzijde staat het monument van architect

C. Outshoorn met diens portret in reliëf. De aula, een neoclassicistisch gebouw met Dorisch tempelfront, dateert uit 1893 en is ontworpen door stadsarchitect Jacques Leyh; in het fronton zie je de beelden van de drie schikgodinnen. Op een eilandje ligt een aparte Joodse begraafplaats. Aan de noordzijde bevindt zich het rooms-katholieke deel met een neogotische kapel.

36

R.K.H. ADEL- BERTUSKERK

RIJKSSTRAATWEG 28

Zaterdag
Zondag

10:00 - 17:00 uur
Gesloten

De R.K.H. Adelbertuskerk en het bijhorende parochiehuys op de hoek van de Rijksstraatweg en de Zaanenstraat is voor Haarlemmers een bekende verschijning. De kerk werd tussen 1920 – 1929 gebouwd in neogotische stijl naar ontwerp van architect Jos Margry. Opvallend zijn de

gebrandschilderde glas-in-lood ramen en de gewelven van bakstenen ribben met gestucte velden. Ook heeft de kerk twee fraaie orgels. De muurschilderingen laten voorstellingen zien uit het leven van St. Liduina, de heilige aan wie de kerk oorspronkelijk gewijd is.

37

WAALSE KERK

BEGIJNHOF 28

Zaterdag
Zondag

12:00 - 17:00 uur
12:00 - 17:00 uur

De Waalse Kerk, beter bekend als de Begijnenkerk, dateert uit ongeveer 1270. Het is het oudste en nog (deels) bestaande kerkgebouw in Haarlem. Bij de stadsbrand in 1347 heeft de kerk grote schade opgelopen, maar de kerk werd al in 1348 hersteld. De kerk is in de middeleeuwen een

paar keer veranderd (de toren is in 1398 gebouwd) en onlangs uitvoerig gerestaureerd en in volle glorie hersteld. Bewonder in de kerk ook zeker de oudste muurschildering van Haarlem: een afbeelding van de drie Maria's op paasmorgen.

38

KERK VAN DE HER- STELD APOSTOLISCHE ZENDINGGEMEENTE

JACOBIJNESTRAAT 15

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

Het pand aan de Jacobijnestraat is nu in gebruik als kerkgebouw, maar oorspronkelijk gebouwd als schoolgebouw. Het bouwjaar van het pand is 1868, wat terug te zien is op de gevelsteen. In 1925 wordt de school gekocht door de Apostolische Zending die het transformeert tot kerk. Eerder had de Hersteld Apostolische Zending-gemeente (opgericht in 1879) geen eigen onderkomen, maar zwierf van huurpand naar huurpand.

40

EVANGELISCHE BROEDER- GEMEENTE

PARKLAAN 32

Zaterdag 12:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

Het kerkgebouw van de Evangelische Broedergemeente (Hernhutters) aan de statige Parklaan dateert uit 1877. Het is gebouwd in eclectische stijl naar ontwerp van D.E.L. van den Arend, een zoon van de Haarlemse stadsarchitect J.E. van den Arend. Opvallend aan het gebouw zijn de rondboogvensters in zware omlijsting en de gevelbekroning met kruisbloem. In het interieur zijn nog onder andere twee achtarmige bronzen kroonlijsters aanwezig, oorspronkelijk bedoeld voor de gasverlichting.

“Het huidige orgel, dat is geplaatst in 1922, is het derde orgel. Bovendien dateert de inrichting van de kerk grotendeels nog uit de bouwtijd.”

39

REMONSTRANTSE KERK

PRINS HENDRIKSTRAAT 1
(ROLSTOELINGANG ORANJEKADE 1)

Zaterdag 13:30 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

De Remonstrantse Kerk dateert uit 1887 en is gebouwd naar ontwerp van A. van der Steur jr. De stijl is neo-rennaissance met oranjeleukige bakstenen die worden afgewisseld door in kunstzandsteen uitgevoerde 'speklagen'. De lezenaar op de preekstoel en het houtsnijwerk aan weerszijden van het orgelfront zijn afkomstig uit de oude remonstrantse schuilkerk. Sinds 1976 is de Remonstrantse

Kerk ook het onderkomen van de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden in Haarlem.

TIP! De kerk is verduurzaamd met een warmtepomp, vloerisolatie, zolderisolatie, achterzetramen en 49 zonnepanelen. Om 15:00 en 16:00 uur kun je mee met een rondleiding door de gebouwen, tuin en kerkzaal, via de indrukwekkende zolder naar het dak, om dit alles te zien.

41

BAKENESSER- KERK

VROUWESTRAAT 12

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 10:00 - 17:00 uur

De Bakenesserkerk is net als Onze Lieve Vrouwekapel gesticht door Willem II, graaf van Holland en Zeeland in de 13^e eeuw. Het huidige gebouw is oorspronkelijk 15^e-eeuws. De oudste vermelding stamt uit 1486 en betreft het noordelijk schip van de kerk en het onderste deel van de toren. Het bovendeel van de toren dateert uit het begin van de 16^e eeuw. In het interieur zijn in de koorsluiting nog de laatgotische beelden uit circa 1470 te zien van Maria, de Drie Koningen en Evangeliste. In 2010-2011 is de kerk gerestaureerd en geschikt gemaakt voor o.a. hergebruik door de afdeling Archeologie van gemeente Haarlem.

42

NIEUWE KERK

NIEUWE KERKSPLEIN 36

Zaterdag 11.00 – 17.00 uur
Zondag 12.00 – 17.00 uur

De Nieuwe Kerk is in 1649 ontworpen door Jacob van Campen naar het model van de tempel van Jeruzalem (zoals men zich die in de 17^e eeuw voorstelde). De ingezwenkte steunberen aan de buitenzijde, de strenge gevelopbouw die de kerk een (tempel)burcht geeft en de opgang naar de preekstoel, zijn typerende stijlkenmerken voor dit model. De toren dateert uit 1613 en werd gebouwd in Hollandse renaissancestijl door de Haarlemse stadsarchitect Lieven de Key als toevoeging aan de toenmalige St. Annakerk.

43

KOEPELKATHE- DRAAL HAARLEM

LEIDSEVAART 146
(INGANG BOTTEMANNEPLEIN)

Zaterdag 13:00 - 17:00 uur
Zondag 13:00 - 17:00 uur

De KoepelKathedraal is één van de grootste kerken van Nederland. Architect Joseph Cuypers bouwde de kerk tussen 1895 en 1930, waardoor er verschillende bouwstijlen terug zijn te zien. Opvallend zijn de twaalf grote en kleine torens en een koepel van 65 meter hoog. Samen met de Sagrada Família in Barcelona, de Sacré-Coeur in Parijs, Westminster Cathedral in Londen en de Basiliek van Koekelberg in Brussel staat de kerk in de top vijf van belangrijkste Europese kerken uit de periode 1850-1950.

TIP!

Bezoek op zaterdagmiddag het orgelconcert in de KoepelKathedraal.

TENTOONSTELLINGEN:

- De vele gezichten van Vrouwen in Verzet.
- Joh. Enschedé. Drukkerij van Waarde.
- Bevrijd! En nu?
- De leeuw en het pistachenootje

44

JANSKERK (NOORD-HOLLANDS ARCHIEF)

JANSSTRAAT 40

Zaterdag 11:00 - 16:00 uur
Zondag 11:00 - 16:00 uur

Aan de Jansstraat lagen ooit drie kloosters, waaronder het klooster van de Jansheren of Maltezer Ridders genoemd. De Janskerk behoorde tot dit klooster en werd in 1316 gesticht. Na de Reformatie kwam de kerk in handen van de stad en werd bestemd voor de nieuwe, protestantse eredienst. Nog altijd zijn er sporen te vinden van de Jansheren, zoals een 16^e eeuwse koorbank. Vanaf 1936 doet de kerkdienst als gemeentearchief, tegenwoordig bekend als het Noord-Hollands Archief.

TIP!

Op 13 september is er familiedag in het archief met onder andere rondleidingen, speurtochten en workshops voor het hele gezin.

45

PELGRIMKERK

STEPHENSONSTRAAT 1

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag Gesloten

De Pelgrimkerk in Haarlem is een gemeentelijk monument uit 1964 en eigendom van de Protestantse Kerk. Het kerkgebouw blijft behouden en krijgt een vernieuwde functie in de wijk die rond de kerk wordt gebouwd. De bijgebouwen worden

herontwikkeld tot een centrale ontmoetingsplek, waarin de kerk fungeert als buurtcentrum en sociale woonplek. Zo vormt het monument een brug tussen verleden en toekomst en blijft het een betekenisvolle plek in de wijk.

46

VEREENIGDE DOOPSGEZINDE KERK GEMEENTE HAARLEM

GROTE HOUTSTRAAT 43

Zaterdag 10:00 - 16:00 uur
Zondag Gesloten

Het kerkgebouw van de Vereenigde Doopsgezinde Gemeente Haarlem stamt uit 1683. Al is het in plaats van een kerkgebouw misschien beter om te spreken over een kerkcomplex. Achter de deuren van deze 'Grote Vermaning' ontvouwt zich namelijk een verrassende aaneenschakeling van gangen en kamers. Oorspronkelijk kon je de kerk alleen binnen via twee smalle steegjes in de Peuzelaarsteeg. Later kwam er een poort in de Frankestraat en de Grote Houtstraat. Bijzonder is het orgel en de binnentuin van de kerk.

TIPS!

- *Acteurs in historische kostuums leiden bezoekers rond door de kerkzaal en stijlkamers.*
- *De entree loopt vanuit de Grote Houtstraat door Fotogalerie De Gang, waar de expositie Control Refresh van fotograaf Toma Gerzha te zien is. Hoe is het om jong te zijn in een land waar traditie, social media en politieke controle samenkomen?*
- *Naast De Gang is lunchroom/cadeauwinkel De Wereld van Jansje open voor lunch, koffie of thee met taart.*

TIPS!

- *Sluit aan bij een rondleiding of ontdek het kerkgebouw, consistoriekamer en het Luthers hofje zelf d.m.v. een digitale audiotour.*
- *Speurtocht naar de zwaantjes voor kinderen.*
- *Pop-up café de Ontmoeting.*
- *Boeken- en kaartenkraam.*
- *Er zijn ook diverse muzikale optredens door strijk-, blaas- of piano ensembles en optredens van het Korenlint.*

47

LUTHERSE KERK

WITTE HERENSTRAAT 22

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De Lutherse Kerk werd in 1615 gebouwd op de plek van het voormalige Witteherenklooster dat bij de Reformatie verloren was gegaan. Oorspronkelijk was het een schuilkerk. Dit veranderde in de 19e eeuw toen de kerk een nieuwe voorgevel kreeg. Bijzonder zijn de preekstoel en de eikenhouten banken uit de tweede helft van de 17e eeuw en het eikenhouten doophek. In de kerk staat ook een Ströbelorgel uit de 19e eeuw.

WINKELPUIEN

GEBOUWD OM TE BLIJVEN, EN OM TE VERBLIJVEN

Wie vandaag door de binnenstad loopt, kijkt vaak vooral naar wat er in de etalages ligt. Maar kijk ook eens om de etalage heen; naar de pui zelf. De historische winkelpuien zijn niet zomaar omlijstingen voor koopwaar. Het zijn bijzondere elementen op straatniveau, rijk aan details, karakter en geschiedenis. Vanaf het einde van de 19^e eeuw onderging de binnenstad een grote transformatie. Oude woonhuizen werden verbouwd tot winkels, nieuwe winkelhuizen verrezen en steeds meer gebouwen kregen een gevel die mocht opvallen. Deze sporen vertellen vandaag de dag nog hoe de stad zich ontwikkelde, wat er werd verkocht en wie de eigenaar was.

Gebouwd om te blijven – het ambacht van toen

In de binnenstad zie je nog steeds hoe winkelpuien met veel zorg werden ontworpen en gemaakt. Ze werden gebouwd met het oog op duurzaamheid, schoonheid én een duidelijke boodschap: hier koop je kwaliteit. Geen uitbundige reclame, maar verfijnde geveltekens, tegeltableaus en beeldhouwwerk die het verhaal vertelden.

Zo zijn de initialen van Cornelis Jamin nog steeds te vinden in de granito vloer van Anegang 30, waar ooit de eerste Haarlemse winkel van deze beroemde snoepketen zat. Op de hoek Verwulft-Grote Houtstraat werd de tweede Jaminwinkel ontworpen dat nog meer tot de verbeelding sprak: een gevel als een snoepje, rijk aan kleur, vorm en verleiding. En maakte in de Kleine Houtstraat de slager zijn specialiteit duidelijk met varkenskoppen die verwerkt zijn in de gevel (Kleine Houtstraat 80). Door de vormgeving van de pui wist men precies waar je 'Goedkoope Nikkel' (Kleine Houtstraat 17), 'Manufacturen' (Anegang 25) en 'Fournituren, Katoenen en Mantels' (Lange Veerstraat 51) kon kopen. De puien gaven de winkel een eigen gezicht. Ze boden herkenning, karakter en gaven blijk van trots op het vak. Ze toonden niet alleen wat je kon kopen, maar ook waarom je daar moest zijn.

Gebouwd om te blijven – de signatuur van de architect

Winkelpuien waren niet alleen een afspiegeling van de koopwaar, maar ook van het creatieve brein erachter. Veel puien dragen trots de naam van de architect die ze ontwierp. Zoals Zijlstraat 43, waar in de gevel de naam B. Ooms af te lezen is – de architect die in 1936 een moderne winkelpui ontwierp voor het winkelwoonhuis uit 1892. Of de handtekening van architect London in de gevel van Koningstraat 37. De signatures vormen een statement: hier is niet zomaar verbouwd, hier is met liefde en vakmanschap ontworpen. Het verbouwen van een woonhuis tot winkelpand was een eervolle taak en we zien regelmatig in de archieven dezelfde 'winkelpui-architecten' terugkomen.

Zo werden in de Zijlstraat bijna alle ontwerpen voor winkelwoonhuizen op hoeken geleverd door de bekende Haarlemse architecten Jb. van den Ban en S. Roog, die van 1891 tot 1899 een associatie vormden. De Zijlstraat staat vol met winkelhuizen van hun hand, zoals Zijlstraat 32, 43, 51, 53 en 99. Het zijn stuk voor stuk winkelwoonhuizen met prachtige puien, erkers en torentjes, die zich vanuit de hoeken naar de straat keren – zonder hun naam op de gevel te zetten dragen ze duidelijk de signatuur van hun makers.

Gebouwd om te verblijven – de verleiding van de etalage

Aan het begin van de 20^e eeuw veranderde de winkelstraat in een plek waar niet alleen werd verkocht, maar ook verleid. Etalages werden belangrijker dan ooit. Producten lagen niet meer simpelweg uitgestald, maar werden met zorg gepresenteerd in aangeklede vitrines. De komst van elektrisch licht speelde hierbij een grote rol: etalages bleven ook 's avonds zichtbaar en trokken zo continu de aandacht van het winkelend publiek.

Diepe portieken, losse etalagekasten en grote ramen versterkten het effect. Zelfs buiten openingstijden kon de voorbijganger worden gelokt. De winkelstraten werden een plek om te verblijven en de etalages te bewonderen.

Winkelpui Grote Markt 14, rond 1950

Een nieuw hoofdstuk voor historische winkelpuien

Sinds 2023 heeft de gemeente Haarlem een subsidieregeling voor het herstel van historische winkelpuien. Eigenaren kunnen zo hun pui in oude glorie restaureren of met respect voor het verleden opnieuw vormgeven. Zo wordt er bijgedragen aan de ruimtelijke kwaliteit van de binnenstad en krijgt de winkelpui weer de aandacht als ontwerpogave, met oog voor detail en geschiedenis. Grote Markt 14 en Barteljorisstraat 30 en zijn met behulp van de regeling hersteld.

Kijk zelf: van buurtwinkels tot blikvangers

Via de QR-code rechts kom je bij een wandeling die je meeneemt langs Haarlemse winkelpuien in de Vijfhoek, een van de oudste én meest levendige buurten van de stad. Hier vind je geen grote winkelketens, maar kleinschalige panden met karakter: voormalige bakkerijen, kruideniers, manufacturen en werkplaatsen.

In de Vijfhoek zie je hoe winkel en woning vaak letterlijk samenvielen. Een winkeltje in de voorgevel, de werkruimte erachter, de keuken en kinderen boven. De winkelpui was het gezicht van het gezin – eenvoudig, maar met zorg gemaakt. Sommige van deze buurtwinkeltjes herken je nog aan een afwijkende pui, een oude luifel, een tegeltableau of het kleine etalageraam waarin ooit de koopwaar stond uitgesteld.

Wil je de route lopen langs de bovengenoemde winkelpuien in de Kleine Houtstraat, Anegang en Zijlstraat, scan dan de QR-code rechts.

Winkelpui Grote Markt 14, voor verbouwing

Winkelpui Grote Markt 14, na verbouwing

De Vijfhoek

Kleine Houtstraat,
Anegang
en Zijlstraat

48

LOGEGEBOUW VRIJMETSELARIJ HAARLEM

RIPPERDASTRAAT 13

Zaterdag 11.00 – 17.00 uur
Zondag 12.00 – 17.00 uur

Het logegebouw van de Haarlemse Vrijmetselarij dateert uit 1875. Het is ontworpen door stadsarchitect en vrijmetselaar J.E. van den Arend die ook het nabijgelegen Ripperdapark ontwierp. Typerend voor deze tijd zijn de eclectische details, zoals de vensteromlijstingen met een kuif en de deels in blokverband gepleisterde gevel. De glas-in-lood ramen met de symbolen van een ster, driehoek,

passer en winkelhaak verwijzen naar de vrijmetselarij. Tegenwoordig komen de leden van de loges nog steeds bijeen in het gebouw voor antwoorden op levensvragen.

TIP!

Er worden met regelmaat rondleidingen gegeven. Een kleine expositie geeft meer inzicht in de geschiedenis van het gebouw en in wat vrijmetselarij is.

49

ANNO HAARLEM GROTE MARKT 2

Zaterdag 11.00 – 16.00 uur
Zondag 11.00 – 16.00 uur

Onder de Gravenzaal van het stadhuis (1370) bevinden zich vijf kelderruimtes. Ze dienden voor de opslag van eigendommen van de stad, zoals bouwmaterialen, wapens en bier. Eén ervan werd in 1478 zelfs gebruikt als onderkomen voor leeuwen. De dieren waren vermoedelijk door het stadsbestuur besteld voor de huldiging van Maximiliaan van Oostenrijk. Later werden de kelders onder andere gebruikt als woning van de schout. In de voorste helft van de ruimte van Anno Haarlem bevond zich in de 18^e eeuw het lijkhuis.

TIP!

Leer meer over de historie van het gebouw tijdens een rondleiding (iedere 20 min kunnen 20 personen mee met een rondleiding).

50

DROSTE CACAO

MAX EUWEPLEIN 2-41

Zaterdag 12:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De oorsprong van de cacao- en chocoladefabriek van Droste is gelegen in de Grote Houtstraat. Hier begon Gerard Droste in 1863 een koek- en banketbakkerij. In 1890 werd in de kelder van het pand een chocoladefabriek gestart. Dat verliep zo voorspoedig dat na een jaar de productie al werd verplaatst naar het Spaarne. Van het complex zijn de branderij (1911), de pakkerij (1922) en de silo uit de jaren vijftig over. De klassieke 'Droste-verpleegster' (nog steeds zichtbaar aan de gevel van het gebouw) en het 'Droste-mannetje' zijn eeuwige symbolen van het merk. Inmiddels is het complex verbouwd tot woningen.

51

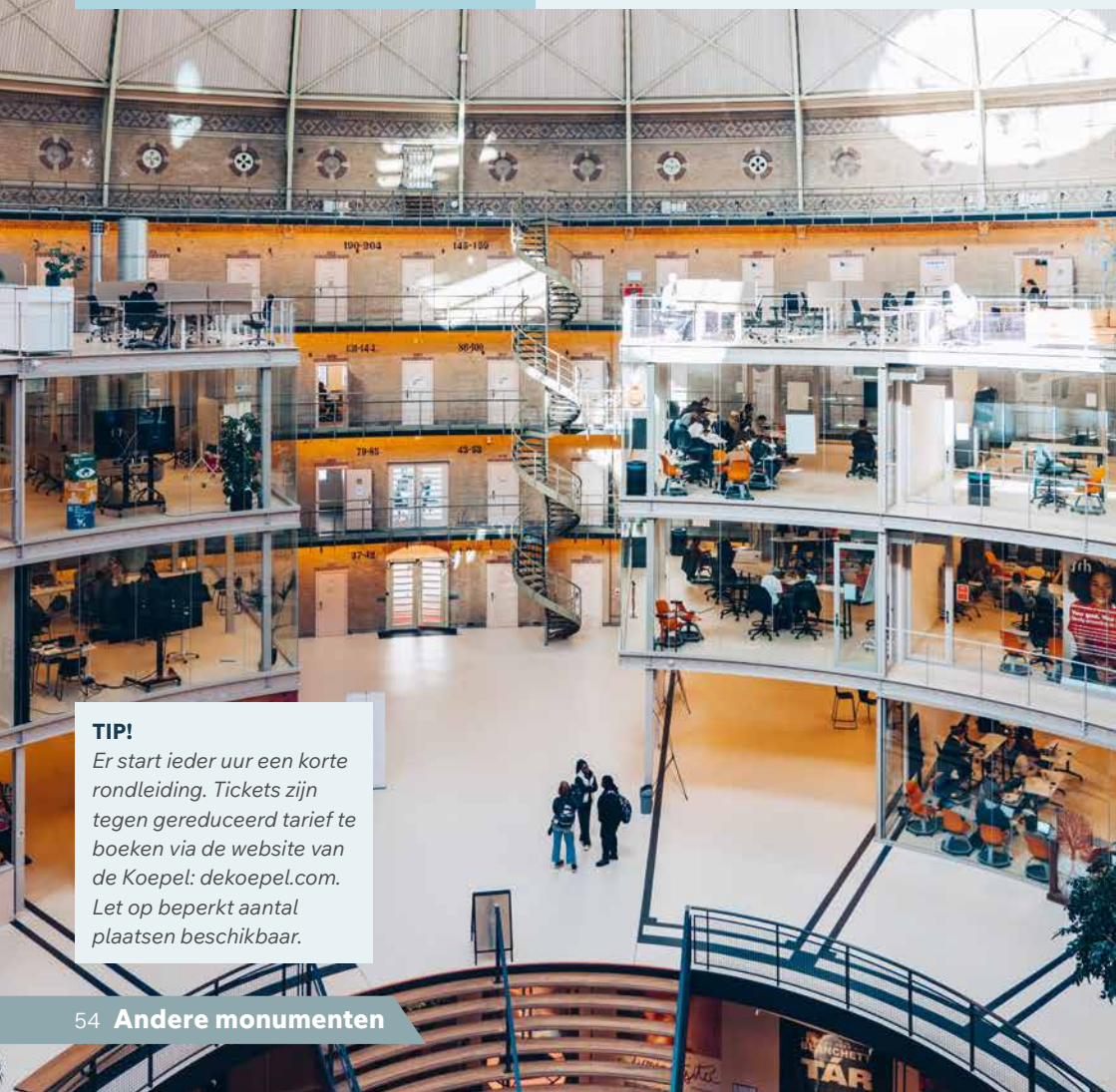

DE KOEPEL

KOEPELPLEIN 1

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 10:00 - 17:00 uur

De Koepelgevangenis, door Haarlemmers ook wel de Koepel genoemd, is een voormalige stadsgevangenis. Het is rond 1890 ontworpen door architect Willem Cornelis Metzelaar. De koepel werkte als een 'panopticon', net als het pantheon in Rome. Efficiënt toezicht en minder onderling contact tussen gedetineerden werden hierbij als voordelen aangehaald. In 2016 sloot de gevangenis. Inmiddels is het volledig verbouwd, maar veel oorspronkelijke details zijn daarbij bewaard gebleven. Je vindt er nu onder andere een bioscoop, horeca, kantoorruimte en werkplekken.

TIP!

Er start ieder uur een korte rondleiding. Tickets zijn tegen gereduceerd tarief te boeken via de website van de Koepel: dekoepel.com. Let op beperkt aantal plaatsen beschikbaar.

52

WOLSTRAAT 4

WOLSTRAAT 4

Zaterdag 12:00 - 15:00 uur
Zondag Gesloten

De Wolstraat 4 is een zeer goed bewaard gebleven dubbel winkelhuis met bovenwoning uit omstreeks 1875. De asymmetrische voorgevel met twee winkelpuien laat zien hoe winkel en woning samenkwamen in de bedrijvige wijk de

Vijfhoek. Hoewel het tegenwoordig alleen een woning is, is het nog steeds zeker de moeite waard om in de etalage te kijken. In de KUNSTetalage krijgen kunstenaars hier namelijk de kans om hun werk te exposeren.

53

OPENLUCHT- ZWEMBAD DE HOUTVAART

PIET HEINSTRAAT 12

Zaterdag Gesloten
Zondag 11:00 - 17:00 uur

De Houtvaart is een gemeentelijk openluchtzwembad dat gebouwd is in 1927 naar ontwerp van P.F. de Bordes. Het is een uniek voorbeeld van de kubistische stijl met een consequent toegepaste symmetrie. In de oorspronkelijke opzet zwommen mannen en vrouwen gescheiden; er waren aparte toegangen en een in tweeën gedeeld hoofdbassin. Hierbij werd gebruik gemaakt van nieuw materiaal als staal en beton. In Haarlem zijn inmid-

dels veel van de toen gerealiseerde projecten in de Haarlemse gemeente-stijl van De Bordes verdwenen.

TIPS!

- Doe een rondleiding met, of stel vragen aan, een gids (op verzoek).
- Er is veel historisch materiaal en informatie over de bouwwijze en de architect.

54

KENAUSHOME & GALERIE SPW59

SPAARNWOUDERSTRAAT 59

Zaterdag 12.00 – 17.00 uur
Zondag 12.00 – 17.00 uur

Het pand, in 1896 oorspronkelijk gebouwd als winkelpand, heeft zo'n 80 jaar dienst gedaan als buurtsuper 'Simon de Wit' en heeft een rijke historie. Op deze plek woonde namelijk Kenau Simonsdochter Hasselaer, bekend om haar heldhaftige rol tijdens het beleg van Haarlem. In 1544 trouwde zij met Nanning Gerbrantsz. Borst en woonde zij later in zijn

ouderlijk huis in de Spaarnwouderstraat. Dit huis liep door tot aan het Spaarne (tegenwoordig Houtmarkt), waar Nannings vader een scheepstimmerwerf had. De oude winkelruimte is inmiddels permanent ingericht als Galerie SPW59 met daarachter in de voormalige opslagruimte van de winkel een B&B genaamd KenauSHome.

55

BROODKANTOOR VAN PASTOOR BLOMMERT

LANGE VEERSTRAAT 21B

Zaterdag 10.00 – 16.00 uur
Zondag Gesloten

Achter de panden aan de Lange Veerstraat ligt een uniek in pandig huisje dat de geschiedenis in is gegaan als 'het broodkantoor van pastoor Blommert'. Blommert liet namelijk in 1659 al zijn geld na aan de arme katholieken

in Haarlem. Daarna werd vanuit het huisje op nummer 21 brood en turf uitgedeeld. Het huisje is regelmatig grondig gerestaureerd waarbij ook weer oude kleuren terug zijn gebracht.

56

SOCIËTEIT KOINONIA

DOELSTRAAT 52

Zaterdag 12.00 – 17.00 uur
Zondag 12.00 – 17.00 uur

Het pand van Sociëteit Koinonia maakt deel uit van het Proveniershof en het bijbehorende Proveniershuis. De kelders met de gewelven stammen vermoedelijk uit de periode 1414-1577, toen het klooster van Sint Michiel aan de Grote Houtstraat in functie was. Het Proveniershof werd niet als 'hofje van liefdadigheid' gebouwd, maar deed dienst als verzorgingstehuis en onderkomen van de schutterij. De gevelsteen met de kruisboog boven de entree naar de binnentuin van het Proveniershuis verwijst naar de hier toen gevestigde boogschutterij. Tegenwoordig is hier een sociëteit voor alleenstaanden gevestigd. Voor veel bezoekers is het een soort tweede huis.

TIP! Dit jaar wordt naast het gebouw ook de kelder met gewelven opgesteld voor bezichtiging. Verhalenverteller Jeroen van der Ham zal een eigen geschreven verhaal over de geheime ondergrondse gangen zelf vertellen in één van onze kelders. Er zijn een beperkt aantal stoelen beschikbaar tijdens de voorstelling. Zie de website voor de tijden waarop de voorstellingen plaatsvinden: koinonia-societeit.nl. Bezichtigen kan ook buiten de tijden van de voorstellingen.

57

SOCIËTEIT TROU MOET BLYCKEN

GROTE HOUTSTRAAT 115

Zaterdag 09:00 - 15:00 uur
Zondag Gesloten

Dit oorspronkelijk als woonhuis gebouwde pand wordt ook wel 'Het huis met de stoep' genoemd. Sinds 1922 wordt het pand gebruikt door Sociëteit Trou moet Blycken. Deze herensociëteit stamt af van de in 1503 gestichte Rederijderskamer der Pellicanisten. Deze rederijders beoefenden de dichtkunst en voerden de zinspreuk 'Trou moet Blycken'. De twee pelikanen aan weerszijden van de top van het gebouw zijn nog een bewijs van de aanwezigheid van de Pellicanisten in Haarlem.

Het gebouw van de Sociëteit Vereeniging is in 1923 gebouwd onder architectuur van Jacob van der Ban, die ook het gebouw van de Droste-branderij ontwierp. Diverse bouwstijlen zijn hierbij gecombineerd, waaronder art deco en Berlage-invloeden. Pronkstuk is de glas-in-lood kap in art deco-stijl. De herensociëteit, die in het gebouw zijn onderkomen heeft, bestaat sinds 1857 en neemt nog steeds een centrale plaats in binnen het maatschappelijk leven in de regio.

58

SOCIËTEIT VEREENIGING

ZIJLWEG 1

Zaterdag 12:00 - 17:00 uur
Zondag 13:00 - 17:00 uur

59

PAVILJOEN WELGELEGEN

DREEF 3

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 12:00 - 17:00 uur

De Amerikaans-Amsterdamse bankier Henry Hope liet tussen 1785-1792 Paviljoen Welgelegen bouwen. Een neoclassicistische villa waar hij zijn enorme kunstcollectie wilde onderbrengen. Door de eeuwen heen heeft de villa verschillende functies gehad. Zo heeft Lodewijk Napoléon er gewoond en gaf Koning Willem I het gebouw ooit in vruchtgebruik aan zijn moeder prinses Wilhelmina van Pruisen. Zij verbleef er in de zomermaanden. Sinds 1930 doet het gebouw dienst als provinciehuis van Noord-Holland.

Het markante Rosenstock-Huessy Huis ligt in de historische Burgwalbuurt in Haarlem. Het complex bestaat uit een verzameling gebouwen met een rijke geschiedenis in de zorg voor kwetsbaren in de samenleving. De geschiedenis van dit huis is er vooral één van zorg voor de medemens. Die werd gegeven in het Sint Jacobs Godshuis, zoals het complex tot 1972 stedelijk bekend was. Vanaf 1972 heeft het complex de naam Het Rosenstock-Huessy Huis gekregen en verkreeg bekendheid als podium voor politieke en maatschappelijke discussie en als cultuurcentrum. Daarnaast is deze plek het startpunt van de Camino de Santiago. Elk jaar vertrekken honderden pelgrims vanaf hier naar Santiago de Compostella in Noord-Spanje.

60

ROSENSTOCK HUESSY HUIS

HAGESTRAAT 10

Zaterdag 13:00 - 18:00 uur
Zondag 13:00 - 18:00 uur

61

HART | VOORMALIG WEESHUIS VOOR DOOPSGEZINDEN

KLEINE HOUTWEG 18

Zaterdag
Zondag

09:00 - 17:00 uur
Gesloten

Het gebouw waar nu Hart in huist, is gebouwd als nieuw onderkomen voor Doopgezinde wezen. Het is rond 1870 ontworpen door architect A. van der Linden en wordt gekenmerkt door een neoclassicistische voorgevel. Opvallend is de middenpartij die verhoogd is en bekroond

wordt door een klokkentoren. De ruimte is opmerkelijk, zeker omdat het aantal wezen in die tijd al terugliep. Ook was het modern voor die tijd; er waren aparte badkamers met stromend water. Tegenwoordig vormt het gebouw het centrum voor kunst, kennis en cultuur.

63

STADHUIS GROTE MARKT 2

Zaterdag
Zondag

10:00 - 17:00 uur
12:00 - 17:00 uur

Waar nu het stadhuis van Haarlem staat, stond eerst het jachtslot van de Graven van Holland, gebouwd in 1250. Toen het slot in 1351 werd verwoest door een grote stadsbrand, bouwden de Haarlemmers er een stadhuis. Het bestaat uit meerdere gebouwen en bouwstijlen, doordat het in verschillende periodes tot stand is gekomen. De Gravenzaal – nu populair als trouwzaal – is het oudste deel van het stadhuis en dateert uit 1370. In de eeuwen daarna is het stadhuis flink verbouwd en uitgebreid met diverse vleugels.

TIP!

De Gravenzaal, B&W kamer, de kamer van de gemeentesecretaris en de Schepenkamer zijn tijdens de Open Monumentendagen te bezoeken.

62

KANTOOR VAN LEVENSVZERKE- RINGSMAATSCHAP- PIJ 'DE ONDER- LINGE VAN 1719'

KORTE BEGIJNESTRAAT 14

Zaterdag
Zondag

10:30 - 17:00 uur
Gesloten

'De Onderlinge van 1719' is de oudste levensverzekeringsmaatschappij van Nederland. Het jaartal verwijst naar de oprichting van 300 jaar geleden. Toen was de naam nog 'Begravenisbos De Vrijwillige Liefdebeurs'. Iedereen kon bij dit fonds (bos) geld inleggen voor zijn begrafenis, ongeacht zijn beroep. Het eerste kantoor met bestuurskamer bevond zich tussen 1780 en 1870 in het buurpand aan de Korte Begijnestraat 16. Als gevolg van enkele jaren onenigheid over brandgevaar met de bakker op nummer 14, werd in 1870 besloten om dit pand te kopen en er een nieuw gebouw neer te zetten. Het interieur dateert nog grotendeels uit 1870. Zo is bij binnenkomst het loket nog aanwezig waar de leden hun premie betaalden en is de oorspronkelijke kluis nog in de bestuurskamer te vinden.

64

ANTIQUARIAAT DE VRIES & DE VRIES

DAMSTRAAT 19

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

Het pand van antiquariaat De Vries & De Vries aan de Damstraat op de hoek van de Nauwe Appelaarsteeg dateert waarschijnlijk nog uit de 16^e eeuw maar heeft een voorgevel uit de 18^e eeuw. De zijgevel aan de steeg heeft een uitkragende borstwering op bakstenen consoles. De sobere, maar voorname voorgevel wordt omlijst met aan weerszijden een uitgemetseld pilaster en bovenaan een kroonlijst. Bijzonder fraai is de voordeurpartij met houtsnijwerk uit het midden van de 18^e eeuw op de deur en in het kozijn. Het antiquarische uithangteken is een recente toevoeging van de huidige eigenaar.

TIP!

Er is een grote collectie antieke prenten van Haarlemse monumenten te zien. Van 16^e tot 20^e eeuw.

65

HODSHON HUIS

SPAARNE 17

Zaterdag 11:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

In 1794 gaf Cornelia Catharina Hodshon de Amsterdamse stadsbouwmeester Abraham van der Hart de opdracht om voor haar een woonhuis aan het Spaarne te bouwen. Het huis is uitgevoerd in neoclassicistische stijl. Voor het interieur werden kosten nog moeite gespaard. Decorateurs uit Haarlem en Amsterdam verzorgden het fraaie stucwerk, het fijne schilderwerk en het sublieme houtsnijwerk. Het is uniek dat het geheel vrijwel ongeschonden bewaard is gebleven. Sinds 1841 is het Hodshon Huis het onderkomen van de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen.

66

HOOFDWACHT

GROTE MARKT 17

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 17:00 uur

De Hoofdwacht, oorspronkelijk één van de oudste gebouwen van de stad, was tot 1350 het stadhuis van Haarlem. Daarna was het in gebruik als woonhuis tot 1755, waarna het gebruikt werd als hoofdwacht van de stedelijke schutterij. De rijke classicistische voorgevel met houten balustrade en balkon dateert uit 1641 en in de zijgevel is nog metselwerk uit de 13^e eeuw te zien. In het interieur is de kapconstructie nog deels uit de 14^e eeuw.

TIP!

- Bekijk de tentoonstelling in de Coornhertzaal: Haarlem in Opstand (1718-1815).
- Wandel met een audiotour langs plekken en gebouwen die een rol in de Franse tijd hebben gespeeld in Haarlem.

VVV HAARLEM, INFORMATIEPUNT OPEN MONUMENTENDAGEN

GROTE MARKT 2

Zaterdag 10:00 - 17:00 uur
Zondag 11:00 - 16:00 uur

Het huidige VVV-kantoor bevindt zich in de Grote Vierschaar uit 1468. In dit deel van het stadhuis werd sinds de bouw tot in de 19^e eeuw het vonnis uitgesproken over veroordeelden. Omdat iedereen het vonnis moest kunnen horen, was de ruimte oorspronkelijk open. In de kamer erboven vond de berechting plaats. Voor het gebouw stond het schavot, waar de straf meteen werd uitgevoerd. De laatste doodstraf vond in 1829 plaats.

TIP!

Tijdens de Open Monumentendagen beantwoorden de medewerkers je vragen over het programma graag.

GEBOUWD OM TE BLIJVEN, KLAAR VOOR MORGEN

Monumenten zijn meer dan alleen stenen muren en oude gevels. Ze vertellen verhalen over ambacht, architectuur, idealen en identiteit. Ze weerspiegelen hoe mensen vroeger leefden, werkten, geloofden en droomden. In Haarlem – met haar middeleeuwse kerken, hofjes, pakhuizen, herenhuizen en industriële erfgoed – is die geschiedenis tastbaar aanwezig. Maar hoe zorgen we ervoor dat deze monumenten ook relevant en bewoonbaar blijven in een wereld die voortdurend verandert?

Daarbij speelt verduurzaming een steeds belangrijkere rol. Historische gebouwen vragen om een zorgvuldige benadering als het gaat om energiezuinig maken. Standaardoplossingen zijn vaak niet toepasbaar en elke ingreep moet rekening houden met de monumentale waarde van het pand. Toch wordt er in Haarlem volop gewerkt aan innovatieve manieren om monumenten klaar te maken voor de toekomst.

Van het toepassen van dun isolatieglas in monumentale kozijnen tot het verbeteren van

de kierdichting en het gebruik van duurzame installaties: er zijn talloze slimme oplossingen die het comfort verhogen en het energieverbruik verlagen, zonder het karakter van het gebouw aan te tasten. Ook het hergebruik van historische materialen speelt hierin een rol – bijvoorbeeld bij restauraties waarbij oude bouwtechnieken worden gecombineerd met moderne duurzaamheidseisen. Op steeds meer plekken worden zelfs zonnepanelen toegepast, mits niet zichtbaar van de straat en zorgvuldig geïntegreerd in het daklandschap.

Voorbeelden van succesvolle verduurzaming

In Haarlem zijn al meerdere monumenten gedeeltelijk of geheel verduurzaamd. Er zijn al vele voorbeelden waar isolerend glas is toegepast zoals de bibliotheek en het Hofje van Staats. Kijk eens goed naar het glas van historische panden, misschien kun je er meer ontdekken met dubbel glas.

Ook op het gebied van duurzame installaties zijn er al meerdere voorbeelden. Zo heeft de Zijlpoort, een gemeentekantoor een warmte/koude opslag en een collectief zonnedak en is er bij het Hofje van Staats gekozen voor duurzame verwarmingssystemen. Het Teylers Museum, het oudste museum van Nederland, is ook zeker een bezoekje waard. Hier hebben ze zowel het woonhuis als het museum uitgebreid verduurzaamd.

Ontdek de Duurzaam Erfgoed Wandeling in Haarlem

Benieuwd hoe monumenten in Haarlem worden verduurzaamd? Doe dan de Duurzaam Erfgoed Wandeling. De wandeling voert je langs 12 bijzondere locaties en biedt 7 extra 'points of interest'. Hoogtepunten zijn onder andere het Station Haarlem, de Phil, de Jopenkerk, Teylers Museum en de Koepel. Elk monument laat zien hoe innovatieve technieken zoals isolerend glas, zonnecollectoren en duurzame installaties worden toegepast.

“DEZE WANDELING BIEDT EEN UNIEKE KANS OM TE ZIEN HOE HISTORISCHE GEBOUWEN ENERGIEZUINIG EN COMFORTABEL WORDEN GEMAAKT ZONDER HUN HISTORISCHE WAARDE TE VERLIEZEN.”

Deze wandeling biedt een unieke kans om te zien hoe historische gebouwen energiezuinig en comfortabel worden gemaakt zonder hun historische waarde te verliezen. Ontdek de verhalen achter de monumenten en de duurzame oplossingen die zijn toegepast. Kom naar Haarlem en ervaar hoe verleden en toekomst samenkomen in onze prachtige monumenten.

Praktische informatie

De Duurzaam Erfgoed Wandeling start bij Station Haarlem en duurt ongeveer twee uur. De route is geschikt voor alle leeftijden en biedt een leerzame en inspirerende ervaring. Aanmelden is niet nodig; je kunt de wandeling op elk gewenst moment doen door de QR-code te scannen en de route te volgen.

SCAN DE QR CODE VOOR DE ROUTE!

SMAAKT DIT NAAR MEER?

Haarlem biedt een unieke combinatie van historische gebouwen, gezellige cafés, indrukwekkende musea, en mooie winkelstraten, die het best te ontdekken zijn via een wandelroute.

ONTDEK HAARLEM IN 10.000 STAPPEN

Haarlem biedt een schat aan historische gebouwen, gezellige cafés, indrukwekkende musea en mooie winkelstraten, die je op een unieke manier kunt ontdekken tijdens een 10.000 stappen-wandeling, waarbij zowel bekende als verborgen parels van de stad worden verkend.

SPRONG OVER HET SPAARNE IN 10.000 STAPPEN

Ontdek de creatieve, innovatieve en duurzame rafelrandjes aan de oostkant van Haarlem met een sprong over het Spaarne.

WANDELING LANGS HOFJES, MONUMENTEN EN OVER FRANS HALS

De leukste plekjes, mooiste routes en bijzondere highlights van Haarlem zijn gebundeld in handige wandelfolders.

MEER INFORMATIE:
[VISITHAARLEM.COM](https://www.visithaarlem.com)

**BEKUK HET MEEST ACTUELE PROGRAMMA
VAN DE OPEN MONUMENTENDAGEN IN
HAARLEM OP [VISITHAARLEM.COM](https://visithaarlem.com)**

COLOFON

Productie en redactie

Haarlem Marketing, Gemeente
Haarlem, Team Erfgoed

Teksten

Richt Kooistra, Haarlem Marketing,
Gemeente Haarlem, Team Erfgoed

Vormgeving

Ngaio den Hertog,
Donder & Straal

Fotografie

Haarlem Marketing, Sebastiaan van
Walraven, Koen van der Lee, Ana Ordoñez e.a.

Copyright 2025

Haarlem Marketing

Niets uit deze uitgave mag zonder vooraf-
gaande schriftelijke toestemming verveel-
voudigd en/of openbaar worden gemaakt.
Wijzigingen voorbehouden.

[VISITHAARLEM.COM](https://visithaarlem.com)